

Združene države Amerike in vélika vojna I.

Zgodovina ZDA med letoma 1914 in 1917

Gregor Antoličič*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94(73)"1914/1917"

Gregor Antoličič: Združene države Amerike in vélika vojna I. Zgodovina ZDA med letoma 1914 in 1917. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 87=52(2016), 1–2, str. 125–158

Avtor v prispevku obravnava zgodovino ZDA od izbruha prve svetovne vojne do vstopa ZDA v vojno aprila leta 1917. Predstavlja glavne poteze notranje in zunanje politike ZDA na predvečer prve svetovne vojne ter v času do aprila leta 1917. ZDA so namreč po izbruhu prve svetovne vojne vse do aprila 1917 ohranile nevtralnno držo. Vendar je dejstvo, da je angleška blokada nemških pristanišč in iz nje izvirajoče nemško potapljanje trgovskih ladij, na katerih so bili tudi ameriški državljani, v končni fazi privedlo do posredovanja ZDA na strani antantnih sil. Ključno vlogo pri glavnih zunanjepolitičnih odločitvah je v tem času igral ameriški predsednik Woodrow Wilson. Slednji je svoj prvi predsedniški mandat nastopil leta 1913 in ves čas trajanja prve svetovne vojne sam sprejemal glavne zunanjepolitične odločitve. Wilson je tako v letu 1914 z veliko podporo ameriške javnosti razglasil nevtralnost ZDA. Kljub temu da se ZDA do aprila 1917 niso vključile v vojskovanje, so zaradi svoje gospodarske moči in posedovanja za evropske države izredno pomembnih dobrin, predstavljale pomembnega strateškega partnerja vojskujočim se državam. Posebno poglavje avtor namenja tudi slovenskim izseljencem v ZDA v času ameriške nevtralnosti.

Ključne besede: ZDA, prva svetovna vojna, nevtralnost, Woodrow Wilson, podmorniška vojna, zunanja politika, slovenski izseljenci

* Gregor Antoličič, univ. dipl. zgodovinar, mladi raziskovalec, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, gregor.antolicic@zrc-sazu.si

1.01 Original Scientific Article

UDC 94(73)"1914/1917"

Gregor Antoličič: The United States of America and the Great War I. History of the USA between 1914 and 1917. Review for History and Ethnography, Maribor 87=52(2016), 1–2, pp. 125–158

The author of this paper deals with the history of the United States of America from the outbreak of the First World War until the American entry in the War in April 1917. In this context, the author shows the main features of the American internal and external policy on the Eve of the Great War. The USA in fact kept a neutral position in the time from the beginning of the War until April 1917. However, the fact is that the British Sea blockade of German ports caused German attacks on merchant vessels. These vessels also carried American citizens so the sinking of such vessels became the main reason for American interventions in the War on the side of the Allied Powers. The key role in the major foreign policy decisions in this period was played by the US President Woodrow Wilson. He started his first presidency in 1913. During the World War I, Wilson himself took major foreign policy decisions. In 1914 Wilson, with a major support of the American people, declared the neutrality of the USA. Despite the fact that the United States were not involved in any military actions until April 1917, they played a major strategic role due to their economic power and possessing extremely important goods for European belligerent countries. The author also dedicates a special chapter to Slovenian emigrants in the United States during the American neutrality.

Key words: USA, World War I, neutrality, Woodrow Wilson, Submarine War, foreign policy, economy, Slovenian emigrants

Namen pričujočega članka je predstaviti ključne zunanje in notranjepolitične vidike ZDA od razglasitve ameriške nevtralnosti do odločitve predsednika Wilsona, da morajo ZDA vstopiti v vojno. Zaradi težko dostopnega arhivskega gradiva članek temelji predvsem na digitaliziranem arhivskem gradivu, ki je dostopno na internetnih straneh različnih ameriških institucij. Že naslov članka *Združene države Amerike in vélika vojna I* ponazarja vsebinsko opredelitev študije. Namreč, kadar govorimo o prvi svetovni vojni in ZDA, je treba natančno ločiti med obdobjem pred vstopom v vojno ter obdobjem po vstopu ZDA v vojno. Pričujoči članek tako predstavlja prvi del raziskave o pomenu države in ravnanja ZDA v obdobju med letoma 1914 in 1917.

Ameriški časnik *New York Times* je v članku, natisnjenem 29. junija 1914, ameriško javnost obvestil o usodnih streljih v Sarajevu. Ime atentatorja so v članku zapisali kot Gavrio Princip, vendar nekoliko napačni zapis atentatorjevega imena ne spremeni pogleda na zgodovinsko dogajanje. Svet na prelomu v 20. stoletje je bil že dodobra globaliziran in pomembne vesti so se hitro razširile v vse dežele sveta. Ameriški državljani so tako lahko v časnikih brali o pomanjkljivih varnostnih ukrepih ob obisku prestolonaslednika v Sarajevu, o prvem neuspelem poskusu atentata, o izrednih razmerah, ki so vladale v Sarajevu drugi dan po atentatu, ter celo o domnevi, da naj bi bila bomba,

ki so jo v prvem poskusu atentata vrgli na prestolonaslednikov avtomobil, izdelana v srbski orožarni v Kragujevcu. V dnevih po atentatu so v časniku *New York Times* poročali tudi o protisrbskih demonstracijah v Zagrebu in na Dunaju. V Zagrebu naj bi množica opustošila stavbe srbskih državljanov in srbskih časopisnih hiš ter kričala: »Dol s srbskimi morilci!« Na Dunaju pa naj bi nemško nacionalno usmerjeni študentje sežgali srbsko zastavo na srbskem poslaništvu.¹

V času sarajevskega atentata se je v New Yorku mudil Anton Sigray, pripadnik zgornjega doma madžarskega parlamenta, ki je dal zelo zanimiv intervju za časnik *New York Times*. V njem je poudarjal, da je bila Avstrija na področju Balkana »apostol« civilizacije in miru. Na drugi strani pa naj bi Turčija in Rusija preko prijateljskih držav, kot sta bili Srbija in Črna gora, po Sigrayevem mnenju povzročali glavne probleme na Balkanu. Nadalje je Sigray avstro-ogrsko aneksijo Bosne in Hercegovine leta 1908 predstavil kot stremljenje Franca Jožefa k miru. Opravičilo za aneksijo pa je Sigray videl v zelo velikih investicijah v izgradnjo cest, železnic in infrastrukture, ki jih je avstrijska oblast izvajala v omenjenih provincah od leta 1878 naprej. Madžarski politik je s svojimi izjavami očitno želel prikazati svojo domovino kot deželo, ki je balkanskim narodom želela samo pomagati pri njihovem razvoju. Seveda pa so za avstrijskimi interesi na Balkanu stali popolnoma drugačni razlogi od Sigrayevega navajanja.² Drugo plat zgodbe avstrijske politike na Balkanu je v članku, objavljenem 29. junija 1914 v *New York Timesu*, predstavil profesor na Columbia University Michael I. Pupin oz. Mihajlo Idvorski Pupin. Slednji je bil banatski Srb, ki se je preselil v ZDA. Glavni zaključek njegovega razmišljanja je bilo prepričanje, da je bila Avstro-Ogrska s svojo politiko na Balkanu ter prisotnostjo vojske na meji s Srbijo sama kriva za tragedijo v Sarajevu.³

Za razumevanje ravnanja ZDA v času izbruha vojne v Evropi je na začetku treba predstaviti ameriško zunanjo politiko na predvečer prve svetovne vojne. Že pred sprejetjem Monroejeve doktrine leta 1823⁴ je nadaljnjo pot ameriške zunanje politike začrtal že prvi ameriški predsednik George Washington, ki je v svojem poslovnem govoru dejal: »Za nas je veliko pravilo obnašanja do

¹ Heir to Austria's Throne is Slain with his Wife by a Bosnian Youth to Avenge Seizure of his Country, *New York Times*, 29. 6. 1914; Exchanged dying words, *New York Times*, 30. 6. 1914; See Serb plot in royal murders, *New York Times*, 30. 6. 1914; Martial law in Sarajevo, *New York Times*, 30. 6. 1914; Anti-Servian riot frightens Vienna, *New York Times*, 1. 7. 1914.

² Tragedy Russia's Fault, says Sigray, *New York Times*, 30. 6. 1914.

³ Austria to Blame, Says Prof. Pupin, *New York Times*, 29. 6. 1914; Serbs and Austria, *The Independet*, 13. 7. 1914, str. 67–68.

⁴ Andrej Rahten, *Od Svete alianse do Združenih narodov. Svet in velesile 1815–1945* (dalje: A. Rahten, *Od Svete alianse*), Brdo pri Kranju 2010, str. 24, 63.

tujih držav v širjenju naših trgovskih odnosov in ne v političnih povezavah.«⁵ Sledenje ameriških državnikov takšni politiki je imelo za posledico, da so ZDA do konca 19. stoletja v mednarodni politiki kljub nekaterim sporom z Nemčijo in vlogi »policista« na Karibih in v Srednji Ameriki igrale relativno majhno vlogo. ZDA so tako v obdobju do prve svetovne vojne v širšo mednarodno politiko zajadrale le z zasedbo Filipinov leta 1898, s sodelovanjem v kaznovalni ekspediciji v Peking med letoma 1900 in 1901, sodelovanjem v mediaciji na koncu rusko-japonske vojne med letoma 1904 in 1905 ter s pošiljanjem ameriške delegacije na konferenco v Algecirasu leta 1906.⁶ Wilson, ki je svoj prvi predsedniški mandat nastopil leto pred izbruhom prve svetovne vojne, je prav tako želel voditi zunanjo politiko ZDA v duhu Georga Washingtona. Tako je v govoru, ki ga je imel 4. julija 1914 v Independence Hall v Filadelfiji, dejal: »Ministrstvo za zunanje zadeve je nenehno pozvano k podpori komercialnih in industrijskih podjetij Združenih držav v tujih državah. Na eni točki so ta pričakovanja segala tako daleč, da je vsa diplomacija ministrstva dobila oznako »dolarska diplomacija« (»dollar diplomacy«). Zunanje Ministrstvo je bilo pozvano, da podpre vsakogar, ki je želel kjerkoli na svetu nekaj zaslužiti pod pogojem, da je bil Američan. A za to bi morale veljati neke omejitve. Ni človeka, ki bi bil bolj zainteresiran ponesti ameriška podjetja v vse dele sveta, kot sem jaz. Za to sem imel interes že dolgo preden sem postal politik. O tem za prihodnost Združenih držav izjemno pomembnem področju sem predaval dolgo leta. S tem sem hotel prikazati ameriški razum, veščine in spretnosti, ki obstajajo v podjetništvu, s katerim bi lahko pridobili vpliv v vsaki državi sveta.«⁷

Že pred izbruhom prve svetovne vojne je bil Wilson na zunanjepolitičnem področju soočen s težavami. Prvo težavo je predstavljala Dominikanska republika, kjer so ZDA zaradi kaotičnih razmer med leti 1905 in 1907 izvedle vojaško intervencijo ter prevzele nadzor nad državnimi financami. Toda takšno ukrepanje seveda ni predstavljalo dolgotrajne rešitve, zaradi tega je julija 1914 Wilson predstavil načrt za Dominikansko republiko. V njem je zahteval zaustavitev vojskovanja, ustanovitev prehodne vlade in svobodne volitve pod nadzorom ZDA. Toda Wilsonov načrt o vzpostavitvi novega reda in stabilizacije območja je spodletel. Nestabilne razmere v regiji so nato v letu 1915 privedle do ameriške okupacije Haitija (ta je trajala do leta 1934), temu pa je maja 1916 sledila še okupacija Dominikanske republike, ki je trajala do

⁵ John A. Thompson, Woodrow Wilson: *Profiles in Power* (dalje: John A. Thompson, Woodrow Wilson), Great Britain 2002, str. 98.

⁶ John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 97–98.

⁷ Woodrow Wilson, *Adress at Independence Hall: »The Meaning of Liberty«*, 4. julij 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65381>, 25. 5. 2015.

leta 1924. Toda kljub končani okupaciji leta 1924 so ZDA obdržale nadzor nad financami Dominikanske republike vse do leta 1940.⁸

Drugo vplivno območje, kamor se je obrnila Wilsonova zunanja politika, je bila Azija. Kljub temu da Wilson ni želel ogroziti vpliva Japonske na tem območju, se je vplivna sfera ZDA razširila na Filipine, ki so zunanji politiki ZDA že več let predstavljali težavo. Wilson je po nastopu predsedniškega mandata pri vprašanju Filipinov moral slediti dotedanji politiki Demokratske stranke. Slednja je od leta 1900 naprej na vsakih volitvah obljubljala neodvisnost Filipinov. Vendar se do leta 1913 ni zgodilo nič, saj v tem času demokrati niso bili na oblasti. Tako je moral Wilson kot predsednik iz vrst Demokratske stranke dokončno rešiti vprašanje Filipinov. Wilson je zato oktobra 1913 objavil, da bodo Filipinci imeli večino v imenovanem zgornjem domu parlamenta ter večino v izvoljenem spodnjem domu. Toda med leti 1914 in 1916 je zvezni senat ZDA blokiral možnost Filipinov za razglasitev neodvisnosti. Šele avgusta 1916 so ZDA z Jonesovim zakonom (Jones Act) omogočile, da so Filipini lahko postopno postali neodvisni.⁹

Ob omenjenih manjših zunanjepolitičnih težavah je bila glavna težava ameriške diplomacije na predvečer prve svetovne vojne Mehika. V južni sosedbi ZDA je v tem času namreč divjala državljanska vojna. ZDA so tako bile soočene s konfliktom pred lastnim pragom. Čeprav je bila državljanska vojna konflikt, ki je po mednarodnem pravu predstavljal notranjo stvar države in obvezo drugih držav, da spoštujejo njeno suverenost, so ZDA kršile ta določila. Razlogov je bilo seveda več, od vloge »policista« na tem območju do velikih gospodarskih interesov ZDA, katere se je obvezal ohraniti in širiti tudi Wilson. Zato je predvsem s strani gospodarskih lobijev prihajala močna iniciativa po ameriškem vojaškem posredovanju v Mehiki. Z vojaškim posredovanjem si je ameriško gospodarstvo želelo zavarovati investicije, ki jih je imelo v Mehiki. Tistim, ki so si želeli vojaško posredovanje, je na drugi strani nasprotoval zunanji minister William Jennings Bryan. Slednji je veljal za ostrega nasprotnika imperializma in vojne. Toda Wilson je okleval in se zaradi različnih stališč glede Mehike ni mogel odločiti, kaj bi storil. Težave so se stopnjevale, ko je Wilson marca 1913 zavrnil priznanje nove mehiške kontrarevolucionarne vlade. Slednja je prišla na oblast pod vodstvom generala Victoriana Huerta tako, da so pučisti ubili ustavnega predsednika Francisca Madero. Takšno dejanje pa je bilo v popolnem nasprotju z Wilsonovo prezbiterijansko moralno,

⁸ G. Pope Atkins and Larman C. Wilson, *The United States and the Americans. The Dominican Republic and the United States: From Imperialism to Transnationalism*, Athens 1998, str. 48–49; John Milton Cooper Jr., *Woodrow Wilson: A Biography*, (dalje: John Milton Cooper Jr., *Woodrow Wilson*), New York 2009, str. 247–248; A. Rahten, *Od Svete alianse*, str. 67–68.

⁹ John Milton Cooper Jr., *Woodrow Wilson*, str. 249.

zaradi tega je tudi izjavil, da ne bo podprl vlade krvnikov. Iz tega razloga je Wilson raje podprl konstitucionaliste pod vodstvom Venustiana Carranze. Kot izobraženec, je ameriški predsednik želel zbrati čim več informacij o stanju in dogajanju v Mehiki, da bi se lahko lažje odločil o nadaljnjih ukrepih. Zato je kot posebnega odposlanca v Mehiko poslal Williama Bayarda Hala. Slednji je Wilsonu od junija do avgusta 1913 pošiljal poročila iz Mehike.¹⁰

Na osnovi teh poročil je Wilson v Mehiko poslal Johna Lindo kot posebnega odposlanca zvezne vlade ZDA. Njegova naloga je bila, da predstavi ameriške poglede na politično stanje v Mehiki ter ponudi pomoč pri vzpostavitvi legitimne vlade, katere oblast bi segala čez celotno ozemlje republike. Toda omenjeni predlog so mehiške oblasti zavrnile. Wilson je zaradi tega stopil pred ameriški kongres 27. avgusta 1913 ter poudaril: »*Mir, uspešnost in zadovoljstvo Mehike za nas pomeni veliko več kot le dejstvo, da bi lahko le ta predstavljala zgolj še en velik prostor za namen trgovine in podjetništva./.../A mi nismo edini prijatelji Mehike. /.../ Naša dolžnost je bila ponuditi aktivno pomoč in podporo. A sedaj je naša dolžnost, da pokažemo, kako bo resnična nevtralnost prebivalcem Mehike omogočila ponovno ureditev njihovih zadev. /.../ nobena od bojujočih se strani v Mehiki ne dobila pomoči in podpore z naše strani meje.*«¹¹ Kljub temu da je Wilson pred kongresom zagovarjal nevtralnost, je v zasebnem pogovoru, ki ga je imel z britanskim odposlancem v ZDA Williamom Tyrelljem, dejal, da bo »Južnoameriške republike naučil voliti poštene može«. Tyrell je nato ukrepanje ameriškega predsednika označil kot šolniško ravnanje prezbiterijanskega duhovnika. Isti dan, ko je imel Wilson govor pred kongresom, je pozval vse državljane ZDA, ki so se nahajali v Mehiki, naj takoj zapustijo državo. Hkrati je ukazal vsem ameriškim predstavnikom, ki so bili v Mehiki, naj jasno opozorijo vsa mehiška civilna in vojaška predstavništva, da bodo slednja odgovorna za vse krivice, ki bi bile storjene ameriškim državljanom na področju Mehike. V napeti situaciji je bilo vsem ameriškim obmejnimi posadkam ukazano, da naj preprečijo vsak poskus pošiljanja orožja in streliva v Mehiko. Kljub dobro sprejetemu govoru predsednika pred kongresom so posamezni kongresniki zastopali stališče, da bi lahko le vojaško posredovanje ZDA zagotovilo red in mir v Mehiki. Postopno je takšnega prepričanja postal tudi Wilson, ki je v govoru pred kongresom zagotovljeno nevtralnost ZDA prekršil, ko je novembra 1913 pooblastil Johna Lindo, da se sestane z voditeljem mehiških upornikov Venustianom Carranzom. Kljub temu da so

¹⁰ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 237–239; Uroš Lipušček, Ave Wilson: ZDA in prekranje Slovenije v Versaillesu 1919–1920 (dalje: Uroš Lipušček, Ave Wilson), Ljubljana 2003, str. 29–30.

¹¹ Woodrow Wilson, *Adress to a Joint Session of Congress on Mexican Affairs*, 27. avgust 1913, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65371>, 25. 6. 2015.

bili ti pogovori bolj ali manj neuspešni, je Wilson januarja 1914 uradno priznal upornike kot legitimne predstavnike mehiške oblasti. Mesec za tem je Wilsonova administracija odpravila embargo na prodajo orožja. ZDA so se tako jasno postavile na eno stran, vendar se kljub temu situacija v Mehiki ni stabilizirala. Znotraj uporniške skupine je namreč prihajalo do sporov med Carranzo in Pancho Villo. Edina rešitev za ureditev notranjih razmer v Mehiki je za Wilsona postalo vojaško posredovanje.¹²

Legitimnost za vojaško posredovanje v Mehiki je Wilson dobil 9. aprila 1914. Tega dne so namreč pripadniki mehiške vojske v pristanišču Tampico aretirali nekaj ameriških mornarjev. V trenutku, ko so mehiške oblasti oz. vojaški poveljniki izvedeli za to akcijo, so ameriške vojake nemudoma izpustili in se opravičili. Toda ameriški kontraadmiral Henry Thomas Mayo je zahteval formalno opravičilo, kar pa so mehiške oblasti zavrnilo. Mayo je mehiškim oblastem nato poslal ultimatum, v katerem je zahteval, da morajo do 14. aprila zvečer mehiški topovi oddati pozdravne strele ameriškemu vojnemu ladjevju, ki je bilo zasidrano v Tampicu, sicer bi ameriško ladjevje takoj pričelo z bombardiranjem mesta. V stopnjevanju napetosti med državama je tudi Wilson začel zastopati ostrejša stališča ter prav tako zahteval, da morajo Mehikanci ameriško ladjevje oz. zastavo pozdraviti s topovskimi streli. Toda Huerta je bil mnenja, da je mehiško opravičilo za incident v Tampicu popolnoma zadoščalo. Wilsonovemu odločnejšemu postopanju proti Mehiki je ostro nasprotoval zunanji minister Bryan, ki je Wilsonu grozil celo z odstopom. Kljub pomislekom zunanjega ministra je ameriška vlada odredila odplutje dodatnih 17. bojnih ladij v Tampico.¹³ Kot zanimivost velja omeniti, da je 9. aprila 1914, na dan incidenta v Tampicu, minevala 50-letnica odhoda Maksimiljana Habsburškega iz gradu Miramar. Tega dne se je namreč Maksimiljan odpovedal vsem pravicam, ki jih je imel v Avstriji kot član vladarske rodbine in se odpravil v Mehiko, kjer je sprejel cesarsko krono. Kakšna žalostna usoda je doletela nekdanjega avstrijskega nadvojvodo na mehiškem cesarskem prestolu, pa je samo še en dokaz, kakšno nemirno področje je na prelomu iz 19. v 20. stoletje predstavljala Mehika.¹⁴

¹² John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 242; Uroš Lipušček, Ave Wilson, str. 29–30; Pod zaščito Združenih držav, *Amerikanski Slovenec*, 29. 8. 1913, str. 1; Ameriške vesti, *Glasi slovenske narodne podporne jednote*, 29. 8. 1913, str. 1.

¹³ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 242; Ultimatum ameriških združenih držav Mehiki, *Slovenec*, 14. 4. 1914, str. 4; Poostritev mehikanske krize, *Slovenec*, 15. 4. 1914, str. 4; Konflikt med Mehiko in severnonemškimi združenimi državami, *Slovenec*, 15. 4. 1914, str. 4; Spor zedinjenih držav z Mehiko, *Slovenec*, 16. 4. 1914, str. 2; A. Rahten, *Od Svete alianse*, str. 68.

¹⁴ Spomini na cesarja Maksimiljana, *Slovenec*, 16. 4. 1914, str. 3.

Wilson je dokončno odločitev o vojaškem posredovanju v Mehiki sprejel 20. aprila 1914, ko je kongres zaprosil za pooblastilo za uporabo vojaških sil.¹⁵ Ameriška mornarica je nato že naslednji dan zasedla пристanišče Veracruz, saj so Američani dobili informacijo, da naj bi v pristanišče prispela velika pošiljka orožja iz Evrope. Med ameriškim vojaškim posredovanjem je nato prišlo do spopada, ki je trajal dva dni, življenje pa je izgubilo 152–175 Mehičanov in 17 Američanov. 25. aprila 1914, le pet dni po začetku vojaške akcije, se je Wilson odpovedal nadaljnjemu vojaškemu posredovanju na področju Mehike in pomorski blokadi mehiške obale. Istega dne je sprejel ponudbo veleposlanikov Argentine, Brazilije in Čila, da v nastalem sporu posredujejo kot mediatorji. Na podlagi njihove mediacije je bil sprejet dogovor, ki je zajemal umik mehiških in ameriških sil iz Veracruz. Kriza se je nato dokončno končala konec leta 1914, ko je Wilson vendarle priznal vlado Venustiana Carranze. Wilsonovo ukrepanje v Mehiki je bilo deležno številnih kritik s strani republikancev in nekaterih nedržavnih oz. nepolitičnih skupin.¹⁶ Toda predsednik je svoje početje branil z besedami: »Daleč, v Mehiki smo služili človeštvu, kjer smo poskušali najti pravo pot. Nočemo se bojevati z Mehičani. Želimo jim služiti, če je to le mogoče. Vemo namreč kako radi bi vsi bili svobodni in kako bi radi, da z nami ravnajo prijatelji /.../ Vojna nasilja ni vojna, v kateri bi bilo ponosno umreti. Vojna, v kateri umremo ponosni, je vojna, v kateri služimo nečemu.«¹⁷

Toda mir v Mehiki je trajal le kratek čas. Do naslednjega incidenta v mehiško-ameriških odnosih je namreč prišlo 9. marca 1916, ko je Pancho Villa ob povratku z napada na vojaško postojanko Camp Furlong napadel obmejno mesto Columbus, ki leži v ameriški zvezni državi Nova Mehika. Čeprav je celoten vdor na teritorij ZDA trajal manj kot tri ure, je bilo ubitih osem civilistov, sedem ameriških vojakov in 67 Mehičanov. Kakšen pretres je takšna akcija povzročila med prebivalstvom ZDA, kaže dejstvo, da je to bil prvi vdor tuje vojske na ameriška tla po anglo-ameriški vojni leta 1812. Wilson se je na nastalo situacijo odzval tako, da je nemudoma odpisal vojaške sile, da izsledijo Villo. Toda ZDA mehiške vlade niso uradno zaprosile za dovoljenje za vstop na ozemlje Republike Mehike.¹⁸

¹⁵ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on the Tampico Incident*, 20. april 1914, Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65376>, 27. 6. 2015.

¹⁶ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 243–244; Uroš Lipušček, Ave Wilson, str. 31.

¹⁷ Woodrow Wilson, *Adress at the Brooklyn Navy Yard*, 11. maj 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65377>, 25. 6. 2015.

¹⁸ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 319; Villa napadel mesto Columbus, *Slovenec*, 10. 3. 1916, str. 2.

Vojaško operacijo, ki so jo poimenovali »*Punitive Expedition*«, je vodil general John Joseph Pershing, ki je po vstopu ZDA v prvo svetovno vojno postal poveljnik ameriških enot v Evropi. V Pershingovi vojaški akciji v Mehiki je sodelovalo 4000 častnikov in vojakov. Do prvega spopada je prišlo aprila 1916 v mestu Parral, kjer sta umrla dva Američana in 40 do 100 Mehičanov. Naslednji incident se je pripetil maja, ko je manjša skupina Mehičanov v Teksasu ubila dečka. Pershingove čete so to skupino nato zasledovale 290 km globoko v notranjost Mehike brez dovoljenja mehiških oblasti. S tem so ZDA že drugič prekršile mehiško suverenost. 21. junija 1916 je nato v bližini mesta Carrizal prišlo do spopada med ameriško in mehiško vojsko. Vendar je treba poudariti, da je do tega spopada prišlo kljub izrecnim navodilom zvezne vlade ZDA, da se Pershing ne sme vplesti v spopad z mehiškimi uradnimi vojaškimi silami. Na ameriški strani je bilo ob koncu spopada 14 mrtvih in 23 zajetih vojakov. Zaradi nevzdržne situacije je Wilson ob podpori Carranze predlagal imenovanje posebne komisije, katere naloga bi bila iskanje rešitve iz nastale situacije. Delo komisije je nato trajalo osem mesecev, do začetka leta 1917. Končni sklep je bil, da so ZDA odpoklicale svoje čete iz Mehike in uradno priznale Carranzinovo vlado.¹⁹

Wilsonove odločitve v času mehiške krize so kazale na njegovo pomanjkanje diplomatskih izkušenj in veliko trmoglavost. Čeprav je na začetku svojega mandata izjavil: »*Bilo bi ironično, če bi se morala moja administracija prvenstveno ukvarjati z zunanjimi odnosi.*«,²⁰ so težave v Mehiki, na Filipinih in Dominikanski republiki pokazale, da je Wilson podcenjeval zunanjepolitično situacijo. Na njegovo nerazumevanje zunanje politike je kazalo tudi imenovanje Bryana za zunanjega ministra.²¹ Slednji je v vseh konflikt odigral drugorazredno vlogo, saj je imel glavno besedo pri zunanjih zadevah Wilson, ki je že v svojem delu *Constitutional Government* poudaril, »*da je iniciativa v zunanjih odnosih, ki jo ima predsednik brez kakršne koli omejitve, moč, da jih absolutno kontrolira.*«²² Ob tem se je Wilsonovo dojemanje zunanje politike nenehno spreminjalo. Tako je na eni strani izjavljal, da si ne predstavlja pogojev, ki bi pripeljali do uporabo sile v notranjih zadevah neke druge države, po drugi strani pa je proti Mehiki sprožil vojaško intervencijo. Njegovo opravičilo za to intervencijo je bila nujnost obrambe demokratičnega procesa v Mehiki oziroma nujnost vzpostavitve pogojev za demokratično življenje.²³

¹⁹ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 320–321; V prvi bitki padlo štirideset Američanov, *Amerikanski Slovenec*, 23. 6. 1916, str. 1.

²⁰ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 78.

²¹ Henry Williams Brands, *Woodrow Wilson* (dalje: H. W. Brands, *Woodrow Wilson*), New York 2003, str. 26.

²² John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 212.

²³ A. Rahten, *Od Svete alianse*, str. 68.

Hkrati je zaradi Wilsonovega lastnega vodenja zunanje politike ameriško zunanje ministrstvo imelo v času njegovega predsednikovanja le postransko vlogo. Wilsonov edini zaupnik pri mednarodnih vprašanjih je bil teksaški politik in poslovnež Edward Mandell House, ki je postal znan kot polkovnik House. Slednji je z Wilsonom sodeloval pri oblikovanju vseh najpomembnejših zunanjepolitičnih sklepov, predsednik pa je nekoč dejal, da je House zanj drugi mož v državi. Hkrati pa Wilson, ki je po 16. letih postal prvi predsednik iz demokratske stranke, poklicnim diplomatom ni zaupal, saj je v njih videl »same republikance«. ²⁴ Zato je želel za veleposlanike imenovati izobražence in pisatelje, vendar mu tega načrta predvsem zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ni uspelo v celoti izvesti. ²⁵

Izbruh vojne v Evropi je zaradi vedno bolj globaliziranega sveta imel takojšen vpliv na ZDA. Vojna je presenetila ameriško javnost kot tudi politiko, čeprav je polkovnik House že junija 1914, ko je obiskal nemškega cesarja Viljema II., pisal Wilsonu, da je Nemčijo obsedel divji militarizem, ki bo pripeljal do vojne. Tudi veleposlanik ZDA v Londonu Walter Hines Page je v svojih depešah nenehno svaril, da se pruski militarizem ne bo ustavil, dokler ne bo uničil vseh demokracij. Page je Housa celo opozarjal, da bo Nemčija, ko si bo podredila Evropo, poskušala premagati tudi ZDA. Posledica teh opozoril je bila Housova prva mirovna misija v Evropi, ki pa ni prinesla nobenih pomembnih rezultatov. Na neki način se je zunanja politika ZDA že v letu 1913 ukvarjala s političnim dogajanjem na Stari celini. House je namreč od Wilsonove inavguracije naprej poskušal umiriti napetosti med Veliko Britanijo in Nemčijo. V pogovoru, ki ga je imel 2. decembra 1913 z angleškim zunanjim ministrom Greyem, je dejal, da je njegov cilj doseči sporazum med Francijo, Nemčijo, Veliko Britanijo in ZDA glede omejitve oboroževanja kopenske vojske kot tudi mornarice. Toda po izbruhu vojne se ZDA, kot je to narekovala Monroejeva doktrina, niso želele vmešavati v »evropsko« vojno. Ob uradni politiki ZDA so tudi druge struje znotraj države, kot npr. radikalci in socialisti, nasprotovale vstopu ZDA v vojno. ²⁶ Zaradi vseh notranjih dejavnikov in v skladu z ustaljeno prakso, so ZDA razglasile nevtralnost. ²⁷ Predsednik

²⁴ Uroš Lipušček, Ave Wilson, str. 31, 33; Ross Gregory, *The Origins of American Intervention in the First World War* (dalje: Ross Gregory, *The Origins*), New York 1971, str. 13; Thomas Boghardt, *The Zimmermann Telegram; Intelligence, Diplomacy, and America's Entry into World War I* (dalje: T. Borghardt, *The Zimmermann Telegram*), Naval Institute Press, USA 2012, str. 131.

²⁵ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 209.

²⁶ Uroš Lipušček, Ave Wilson, str. 35–36; Ross Gregory, *The Origins*, str. 35–36.

²⁷ Hans Hoyng, »Rešili smo svet«, v: *Mladina, Prva svetovna vojna 1914–2014*, Ljubljana 2014, str. 78; Elizabeta Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 28.

Wilson je to nevtralnost razglasil 6. avgusta 1914 (na dan, ko je umrla njegova soproga). Wilson je v svojem znamenitem »*Message on Neutrality*« dejal: »Posledice vojne za Združene države bodo odvisne od ameriških državljanov, od njihovih pogledov in dejanj. Vsak, ki resnično ljubi Ameriko, bo ravnal v duhu popolne nevtralnosti, ki je hkrati tudi duh nepristranskosti, poštenosti in prijateljstva do vseh vpletenih .../ Ljudje Združenih držav so skupek mnogih narodnosti, med drugim tudi tistih, ki so sedaj v vojni. Naravno in neizogibno je, da med njimi obstajajo raznovrstna čustva simpatije in želja v zvezi s problemom in okoliščinami konflikta. .../ Nekateri bodo težili k temu, da v tem boju uspe enemu narodu, drugi, da spet nekomu drugemu. .../ Tako si, moji dragi sonarodnjaki, upam s častno besedo najresneje opozarjati na najglobljo, najbolj prefinjeno, najbolj bistveno kršitev nevtralnosti, ki bi lahko nastala iz privrženosti do ene ali druge strani. .../ Združene države morajo zato v teh časih, ki preizkušajo človeške duše, ostati nevtralne tako v svojih dejanjih kot tudi v besedi. Nepristranski moramo biti v mislih kot tudi v dejanjih, brzdati moramo svoja čustva in vse ostale procese, ki bi lahko vodili do naklonjenosti boju ene ali druge strani.«²⁸ Svojo odločitev za ohranitev nevtralnosti je Wilson v pogovoru, ki ga je imel z nemškim veleposlanikom v ZDA Johannom-Heinrichom von Bernstorffom razložil z naslednjimi besedami: »Mi moramo zagotovo ostati nevtralni, sicer bi naši mešani narodi bojevali vojno drug proti drugemu.«²⁹ Tudi javno mnenje v ZDA je sledilo predsedniku in nasprotovalo kakršnemukoli posredovanju ZDA v evropskem konfliktu. Wilson je tako imel popolno podporo ameriške javnosti pri razglasitvi nevtralnosti.³⁰ Prvi Američani, ki so občutili vojno, niso bili vojaki, mornarji ali politiki, ampak običajni državljani, ki so v času izbruha vojne potovali po Evropi.³¹ Da bi ZDA zaščitile te državljane pred nehotenim vpletanjem v vojno, je zvezna vlada zagotovila prevozna sredstva, s katerimi so se državljani lahko varno vrnili v domovino.³²

Toda čeprav se je Wilson v javnosti zavzemal za dosledno izpolnjevanje nevtralnosti, je v internih pogovorih, verjetno na osnovi Housovih poročil, opozarjal na nevarnost pruskega militarizma. Tako je britanski veleposlanik

²⁸ Woodrow Wilson, *Message on Neutrality*, 19. avgust 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65382>, 14. 5. 2015.

²⁹ John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 107.

³⁰ Philip Jenkins, *A History of the United States*, Palgrave MacMillan, New York 2003, str. 201.

³¹ Ross Gregory, *The Origins*, str. 26–27.

³² Woodrow Wilson, *Executive Order 1212 – For the Relief, Protection and Transportation Home of Americans in Europe at the Outbreak of the European War of 1914*, 5. avgust 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=75365>, 26. 5. 2015.

v Washingtonu Cecil Spring Rice mesec dni po začetku vojne Greyu poročal, da je predsednik ZDA zaskrbljen, da bodo morali v ZDA v primeru pruske zmage sprejeti obrambne ukrepe, ki bodo usodni za ameriško obliko vladavine in njene ideje. Decembra 1914, ko so evropske države že dodobra občutile vojno, je Wilson novinarju *New York Timesa* zaupal, da za spopad v Evropi ni kriva samo Nemčija in da tudi druge države nosijo odgovornost. Temu je dodal, da bi bilo za ameriške interese dovolj, če bi v vojni zmagala antanta, centralne sile pa ne bi doživele popolnega poraza. Takšno mišljenje je sledilo strahu Wilsona in polkovnika Housa, da bi v primeru popolne zmage antante ruski carizem ogrozil zahodne države. To je izredno zanimivo dejstvo, če primerjamo strah Roosevelta in Churchilla pred razširitvijo Sovjetske zveze v času druge svetovne vojne. Tako Wilson kot njegov zaupnik House sta namreč v carski Rusiji videla podobno nevarnost kot v pruskem militarizmu.³³

Sodelovanje ZDA v vojni na eni ali drugi strani je bilo za evropske države izrednega pomena. Zato je po razglasitvi ameriške nevtralnosti v ZDA pričela delovati tudi nemška propaganda. V tekstu, ki so ga izdali ugledni nemški politiki, akademiki, bančniki in trgovci, so zapisali: »Ljudje, poslušajte! /.../ Nihče ni niti pomislil na vojno. Smo narod, ki želi živeti le mirno industrijsko življenje. /.../ Skrb vzbujajoče je dejstvo, da se dva visoko civilizirana naroda, kot sta Anglija in Francija, pridružujeta maršu z avtokratsko Rusijo. To bo vedno ostala velika anomalija svetovne zgodovine. A to nikakor ni naša krivda: strogo verjamemo v željo velikih narodov po sodelovanju, kot smo tudi s Francijo in Anglijo prišli do rešitev različnih zapletenih afriških vprašanj. /.../ Nismo sami izbrali naše poti, a jo moramo nadaljevati vse do konca, kar je naša dolžnost. S seboj nosimo bedo vojne, smrt naših sinov, verjamemo v Nemčijo, kot tudi verjamemo v našo dolžnost.«³⁴

Wilson je vojno sprva ocenjeval kot spopad, ki je bil posledica militarizma, tajnih pogodb, rivalstva med evropskimi državami in koncepta ravnovesja sil. Lewin Einstein, ameriški diplomat, je že konec leta 1913 opozarjal, da bi nemška zmaga nad Veliko Britanijo ogrozila tudi ameriško varnost. Njegovo mnenje je bilo, da je bila ohranitev ravnotežja sil v Evropi nujna, zato bi morale ZDA pri morebitnem evropskem konfliktu intervenirati, oziroma ne bi smele pod nobenim pogojem dopustiti poraza Velike Britanije. Toda Wilson se s takšnim načrtom ni strinjal, kar dokazuje dejstvo, da je v govoru, ki ga je imel med obiskom v Londonu 28. decembra 1918, obsodil ravnovesje moči, saj

³³ Uroš Lipušček, Ave Wilson, str. 37.

³⁴ Germany's Appeal to Americans, avgust 1914, Michael Duffy, a multimedia history of world war one, <http://www.firstworldwar.com/source/germanappealtoamericans.htm>, 7. 2015.

da je bila njegova glavna značilnost nestabilnost. Ravnotežje pa je bilo v tem sistemu po mnenju predsednika ZDA doseženo z mečem.³⁵

ZDA so v letu 1914 predstavljale svetovno velesilo z 90 milijoni prebivalcev. Od državljanske vojne naprej je država doživela transformacijo iz agrarne dežele v svetovno finančno in gospodarsko velesilo. Država je proizvajala ogromne količine hrane, mehanizacije, orožja, torej vsega, kar bi potrebovale vojskujoče države. Ameriški kapital se je zaradi tega hitro prilagodil novim svetovnim razmeram ter začel sprejemati naročila vojskujočih se držav.³⁶

Medtem ko se je ameriški kapital že vključeval v vojno, Wilson razloga za vključevanje v vojno ni videl. Sam je v začetni fazi vojne obe strani bolj ali manj enačil in nasprotoval vzpostavitvi novega ravnotežja med evropskimi velesilami. Rešitev konflikta je videl v uresničitvi teze o mejah, ki je bila zanj temeljna predpostavka svetovnega liberalnega sistema. Toda nekateri Wilsonovi tesni sodelavci so menili drugače. Tako je ameriški veleposlanik v Londonu Page že na začetku vojne trdil, da je bila trenutna vojna drugačna od ostalih in je predstavljala spopad med angleško civilizacijo in nemško avtokracijo. Iz teze veleposlanika torej lahko sklepamo, da je bilo po njegovem mnenju v strateškem interesu ZDA, da Velika Britanija oziroma antanta ne izgubi vojne. Tudi nekdanji predsednik ZDA Theodor Roosevelt je na vojno gledal skozi širše cilje za dosego *pax anglo-americana*, torej za uveljavitev novega anglo-saksonskega reda. Tudi polkovnik House in novi zunanji minister Robert Lansing (zamenjal Bryana na mestu zunanjega ministra junija 1915) sta zavzemala pozicijo, da je edina možna varianta posredovanja v vojni podpora Veliki Britaniji.³⁷

Prvotno mnenje Američanov, da ZDA ne smejo vstopiti v vojno, je med drugim temeljilo tudi na prepričanju, da vojna ne bo trajala dolgo. Američani so bili v tem prepričanju enotni s prebivalci in politiki evropskih držav, ki so prav tako menili, da bo vojne hitro konec. Toda ker so se te predpostavke izkazale za napačne, so ZDA kljub razglašeni nevtralnosti posredno vstopile v vojno ob gospodarskem tudi na družbenem področju. Na slednjem je prve znake v podporo vojne kazala Nemško-ameriška skupnost, ki je podpirala prizadevanja Nemčije. Na tisoče rezervistov je izrazilo svojo pripravljenost za bojevanje v cesarskih četah, hkrati pa je bilo zbranih na milijone dolarjev za nemške vojne obveznice in vojno pomoč. Prisotni sta bili tudi propaganda in lobiranje z željo vpliva na ameriško javno mnenje in s tem izvajanje pritiska na ameriško politiko. Ostale etnične skupine, ki so simpatizirale s centralnimi silami oziroma jih podpirale, so bile: Švedsko-ameriška skupina

³⁵ Uroš Lipušček, *Ave Wilson*, str. 37–38.

³⁶ Ross Gregory, *The Origins*, str. 3–4.

³⁷ Uroš Lipušček, *Ave Wilson*, str. 37–38.

(gojila historično sovraštvo do Rusije), Judovsko-ameriška skupina (zaradi sovraštva do ruskega antisemitizma) in v manjši meri tudi Irsko-ameriška skupina (zaradi historičnega nasprotovanja Veliki Britaniji in sklepu britanskega parlamenta septembra 1914, da se za čas trajanja vojne zadrži izvajanje *Home Rula*, ki je Irski zagotavljal lastno vlado³⁸). Pri tem je treba poudariti, da sta Nemško-ameriška in Irsko-ameriška skupina skupaj predstavljali okoli 15 odstotkov prebivalstva ZDA. Na drugi strani so antanto podpirali tisti, ki so bili sovražno nastrojeni do Avstro-Ogrske. Nekateri Američani pa so čutili tudi nekakšno sentimentalno navezanost na Francijo, sestrsko republiko ZDA in nekdanjo zaveznico v revolucionarni vojni.³⁹

Kljub izbruhu vojne v Evropi so evropske države še naprej delovale na borzi v New Yorku, kar je povzročilo največje izgube od leta 1907 naprej. Wilsonova administracija oz. finančni minister William McAdoo je na to situacijo reagiral z začasnim zaprtjem borze. Evropske države so namreč začele prodajati obveznice, kar je znižalo vrednost dolarja. Ta poteza pa je bila šele začetek finančnega posredovanja ZDA v prvi svetovni vojni. Po izbruhu vojne sta namreč Francija in Velika Britanija zaprosili za kredit pri podjetju J. P. Morgan. Ker se pristojni v podjetju sami niso mogli odločiti, kako ukrepati, so za mnenje prosili zunanje ministrstvo. S strani zunanjega ministra Bryana je prišlo jasno sporočilo, da ne podpira takšnega kreditiranja. Mednarodno pravo sicer dovoljuje trgovanje med nevtralnimi državami in državami v vojni, vendar so določene dobrine prepovedane. Bryan je zato Wilsona prepričeval, da med prepovedane dobrine spada tudi denar. Po Bryanovem mnenju bi namreč ameriško poslovanje z vrednostnimi papirji lahko postavilo nevtralnost ZDA pod vprašaj. V interesu kreditodajalcev bi namreč bilo zagotovilo preživetja svojih dolžnikov, s tem pa bi se morale ZDA neposredno vmešavati v vojno. Wilson se je zaradi omenjenih dejstev strinjal z Bryanom in prepovedal kreditiranje držav v vojni.⁴⁰ Toda nekatere evropske države, predvsem Francija, so vztrajale pri želji po ameriških kreditih. Za dosego dogovora so te države pristale na pogoj, da se denar iz pridobljenih kreditov porabi izključno v ZDA. Wilson je nato v določeni meri dovolil dajanje kreditov evropskim državam. Eden izmed glavnih razlogov za Wilsonovo potezo je bilo dejstvo, da je bilo ameriško gospodarstvo v času izbruha prve svetovne vojne v recesiji. Mnogi so za takšno situacijo krivili Wilsonovo administracijo in sprejetje novih zakonov po nastopu predsedniškega mandata. Krediti, ki so jih sedaj

³⁸ Albert Venn Dicey, *The Law of the Constitution*, ur. J. W. F. Allison, Oxford University Press, Oxford 2013, str. 423.

³⁹ John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 100–101; Ross Gregory, *The Origins*, str. 7.

⁴⁰ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 263–264; H. W. Brands, Woodrow Wilson, str. 54–55.

odobrili evropskim državam, pa so na novo zagnali ameriško gospodarstvo. ZDA so si s tem zagotovile gospodarsko rast, ki se je nadaljevala vse do 30. let 20. stoletja. Wilson je prav tako sklepal, da bosta v času vojne obe strani prisiljeni ZDA zaprositi za kredit, vendar se je to razmerje do konca vojne prevesilo na stran antante, in sicer v razmerju 10 : 1. To kreditiranje pa je do leta 1919 povzročilo, da so antantne sile ZDA dolgovale več kot 10 milijard ameriških dolarjev.⁴¹

Wilsonova administracija je bila od izbruha prve svetovne vojne naprej pripravljena trgovati z vsemi vojskujočimi se državami, vendar so le-te morale biti sposobne same priti do želenih izdelkov oziroma surovin. Tudi mednarodno pravo je dovoljevalo ZDA, Nizozemski ter skandinavskim državam, torej nevtralnim državam, da so lahko svobodno trgovale. Toda premoč Velike Britanije na morju je preprečila nemškim in avstro-ogrskim ladjam, da bi lahko trgovale v ameriških pristaniščih. Antanta je zato lahko brez težav prišla do vsega, kar jim je ameriško gospodarstvo in kmetijstvo ponujalo, medtem ko so centralne sile imele velike težave priti do kakršnihkoli izdelkov. Pomorska blokada Velike Britanije centralnih sil, ki ni bila nikoli uradno razglašena, je tako Nemčijo in Avstro-Ogrsko postavila v zelo težko situacijo. Zaradi dejstva, da ni bilo uradne morske blokade, bi ladje nevtralnih držav lahko trgovale v pristaniščih vseh vojskujočih se držav. Medtem ko so pred letom 1914 vse države privolile v takšno pravilo znotraj mednarodnega prava, je po izbruhu vojne postalo izredno težko to pravilo uveljaviti. ZDA bi namreč teoretično lahko trgovale tudi s centralnimi silami. Velika Britanija je tako s pomorsko blokado, s katero je želela premagati Nemčijo, kršila mednarodno pravo. Wilson je zaradi tega želel preprečiti, da bi bile ZDA postavljene v neprijeten položaj v zvezi s tem, s kom lahko trgujejo in s kom ne smejo. Zato je ameriško zunanje ministrstvo takoj po izbruhu vojne v Evropi predlagalo vojskujočim državam sprejetje Londonske deklaracije iz leta 1909. Ta je namreč vsebovala pojem kontribanda oziroma seznam izdelkov, s katerimi v času vojne ne bi smeli trgovati, ter dolg seznam izdelkov, s katerimi bi lahko prosto trgovali. Medtem ko sta Avstro-Ogrska in Nemčija podpirali to zamisel, ji je Velika Britanija odločno nasprotovala. Angleži so tako velikokrat prestregli ameriške ladje, namenjene v nemška pristanišča, in jih prisilili, da so zaplula v angleška ali francoska pristanišča, kjer so tovor zasegli proti ustreznemu plačilu. Pri klasifikaciji izdelkov, s katerimi je bilo prepovedano trgovati, saj so bili namenjeni izključno za vojaške potrebe, so Angleži šli tako daleč, da so

⁴¹ H. W. Brands, Woodrow Wilson, str. 54–56; John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 128.

med te prepovedane izdelke vključili tudi hrano, saj bi se po njihovem mnenju z njo lahko oskrbovale tudi čete na bojišču.⁴²

Nemška mornarica se je zato trudila, da bi prebila angleško pomorsko blokado, vendar ji ni uspelo. Nemčija pa je bila postopno prisiljena poseči po novih ukrepih, ki pa so kot protiučinek imele negativni vpliv na odnos ZDA do centralne sile. Nemško vojaško poveljstvo se je namreč zateklo k edinemu možnemu orožju, ki je bilo sposobno destabilizirati britansko premoč na morju. Začela se je podmorniška vojna. Pričetek tega dela prve svetovne vojne zaznamuje 4. februar 1915, dan, ko je Nemčija razglasila območje okoli Britanskega otočja za vojno območje. Od tega trenutka naprej so vse trgovske ladje antante, ki so se nahajale na tem območju, postale potencialne tarče nemških podmornic. Toda Angleži so na teh ladjah, ki so bile nelegalno označene kot nevtralne, prevažali tudi potnike, ki so sedaj prav tako postali tarča nemških podmornic.⁴³

Že v začetku leta 1915 je Wilson znotraj nevtralnega položaja ZDA našel veliko manevrskega prostora za priprave na ameriško posredovanje v vojni. V prvih šestih mesecih vojskovanja je Wilsonova administracija s skoraj vsemi svojimi ukrepi nudila koristi antantni strani. Wilson je tako toleriral večino angleških metod pri preprečevanju trgovanja ZDA s centralnimi silami. ZDA so zaradi tega postale bančnik, orožarna in skladišče za Veliko Britanijo in Francijo. Trgovina z antanto je z 825 milijonov dolarjev v letu 1914 poskočila na preko tri milijarde v letu 1916. Medtem pa je trgovina s centralnimi silami, ki je v letu 1914 obsegala okoli 170 milijonov dolarjev, v letu 1916 padla na okoli dva milijona dolarjev.⁴⁴

Ameriška vlada je na začetku nemške podmorniške vojne reagirala z diplomatsko noto Berlinu, v kateri je pozvala Nemčijo, naj dobro premisli o svojem ukrepu. Glavna skrb ZDA namreč niso bile ameriške ladje, saj jih v Atlantskem oceanu niso imeli veliko, ampak ameriški državljani, ki so potovali na tujih ladjah. Pri tem pa je treba poudariti, da je nemško poveljstvo svojim podmornicam izdalo poseben ukaz, naj ne potaplja ameriških ladij. Toda kot že navedeno, so večji problem predstavljali ameriški potniki na tujih ladjah, ki so lahko kadarkoli postale tarča nemških podmornic. Wilson je že pred samim začetkom nemških podmorniških akcij v odprtem morju videl nevarnost. V drugi polovici leta 1914 je tako izrazil bojazen, da se bo na odprtem morju pripetilo nekaj, kar bo ZDA prisililo do vstopa v vojno. Črnogled scenarij ameriškega predsednika se je uresničil 7. maja 1915, ko je nemška

⁴² Ross Gregory, *The Origins*, str. 30–32; H. W. Brands, Woodrow Wilson, str. 57–58.

⁴³ H. W. Brands, Woodrow Wilson, str. 57–58; Nemčija proglasila morje okoli Anglije in Irske z angleškim kanalom za bojišče, *Slovenec*, 5. 2. 1916, str. 2.

⁴⁴ Ross Gregory, *The Origins*, str. 43.

podmornica potopila angleško ladjo *Lusitaniya*. Pri tem napadu je umrlo 1198 ljudi, od tega 128 Američanov.⁴⁵ Wilson se je na potop ladje odzval z besedami: »Z vsem srcem si želim izpolniti željo našega ljudstva in najti pot, s katero bi lahko ohranili strogo linijo do Nemčije in nas ne bi vpletel v vojno.«⁴⁶

V časniku *Amerikanski Slovenec* so se nato 11. maja 1915 spraševali, kaj bo storila Amerika v dani situaciji. Zapisali so: »Da je razdejanje »Lusitanije« povzročilo resno krizo v odnosajih med Združenimi Državami in Nemčijo, si dobro predočujejo predsednik Wilson in njegovi svetovalci. Vendar so baje namenjeni storiti samo to, kar bo ameriško ljudstvo zahtevalo. Do vojne napovedi menda ne pride, dasi je slučaj izredno tehtovit.«⁴⁷ Nemška stran je na zaostrene odnose z ZDA reagirala zelo samozavestno in objavila uradno obvestilo, v katerem so zapisali: »Cunardov parnik *Lusitania* je bil včeraj po nekem nemškem podmorniškem čolnu torpedovan in pogreznjen. *Lusitania* je bila oborožena, kakor je bila v zadnjem času oborožena večina angleških trgovskih parnikov. /.../ Lastniki *Lusitanije* so bili torej na jasnem o tem, kaki nevarnosti izpostavljajo na krov vzete potnike. Samo lastniki ladje nosijo vso odgovornost za to, kar se je zgodilo. Nemčija je od svoje strani vedno iznova svarila Američane, naj svojih življenj ne zaupajo *Lusitaniji*. Nemški poslanik v Washingtonu grof Bernstorff je sam šel tako daleč, da je javno potom plačanih oglasov izdal svarila v omenjenem zmislu. Angleško časopisje je odgovorilo na svarila sklicujoč se na to, da bo angleško brodovje ščitilo atlantsko brodarstvo.«⁴⁸

Uradno je ameriška zvezna vlada na potop *Lusitanije* odgovorila z diplomatsko noto Nemčiji. V njej so ZDA zahtevale opravičilo in odškodnino za škodo, ki jo je nemška mornarica povzročila s potopom ladij *Lusitaniya* in *Falabe*. ZDA so nadalje zagrožile, da bodo storile vse za zaščito pravic svojih državljanov ter za izpolnitev dolžnosti po mednarodnem pravu. Prvi noti ZDA je sledilo burno diplomatsko dopisovanje med ZDA in Nemčijo. V tem času se je Wilson sestal tudi z nemškim veleposlanikom v ZDA grofom Bernstorffom. Wilson je slednjemu v pogovoru obljubil, da bo, če bi Nemčija prenehala s podmorniškiimi aktivnostmi, »pritisnil« na Britance, da prekinajo z embargom na hrano. Tako kot je potop povzročil nestabilno diplomatsko stanje, je povzročil tudi nestabilno stanje v Wilsonovi vladi. Način ukrepov v nastali mednarodni situaciji je namreč povzročil razdor med Wilsonom in zunanjim ministrom Bryanom. Slednji se je namreč zavzemal za striktno nevtralnost in pacifistično vodenje zunanje politike. Hkrati pa je Bryan potop *Lusitanije*

⁴⁵ Hans Hoyng, »Rešili smo svet«, v: *Mladina, Prva svetovna vojna 1914–2014*, Ljubljana 2014, str. 78; Elizabeta Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 28.

⁴⁶ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 266, 275, 277 in 285–286.

⁴⁷ Parnik »Lusitania« Nemci pogreznili, *Amerikanski Slovenec*, 11. 5. 1915, str. 1.

⁴⁸ Prav tam.

opravičeval, in to z argumentom, da je ladja na krovu prevažala tudi 173 ton vojaške opreme. Zaradi omenjenih dejstev je Bryan nasprotoval Wilsonu in posledično ponudil svoj odstop. Za njegovega naslednika je Wilson imenoval Roberta Lansinga, vendar slednjega Wilson ni smatral za dovolj usposobljenega in ga je zato obravnaval zgolj kot uradnika. Tako je Wilson vodenje zunanje politike od sredine leta 1915, še bolj kot prej, prevzel sam, Lansing pa je zgolj sledil navodilom predsednika.⁴⁹

Ko so se po potopu *Lusitanije* diplomatski odnosi med ZDA in Nemčijo nekoliko izboljšali, je 19. avgusta 1915 nemška podmornica kljub ukazu nemškega poveljstva, da se potniških ladij ne torpedira, potopila britansko potniško ladjo *Arabic*. Pri tem sta umrla dva Američana. Temu je sledilo ponovno poslabšanje diplomatskih odnosov med ZDA in Nemčijo. Nastalo situacijo je poskušal nemški veleposlanik Bernstorff umiriti tako, da je Wilsonu razkril tako imenovano *Arabic* prisego. V njej se je zaobljubil, da nemške podmornice ne bodo napadale potniških ladij brez opozorila in ukrepov za varnost civilistov. Ameriška javnost je Wilsonovo delovanje in dosego takšne obljube s strani nemškega veleposlanika videla kot zmago, zato sta položaj in priljubljenost predsednika zelo narasla.⁵⁰

Za reševanje evropskega konflikta in v želji po čim hitrejši rešitvi slednjega je Wilson v Evropo večkrat poslal svojega zaupnika Housa. Njegove misije so imele dva cilja. Ne eni strani se je House pogajal o sklenitvi miru, toda če slednjega ne bi bilo mogoče doseči, je imel nalogo, da se pogaja o vstopu ZDA v vojno na strani antantnih sil.⁵¹ Ker je bila primarna naloga Housa doseči mir, je slednji v Londonu, Parizu in Berlinu z mediacijo poskušal doseči premirje, ki bi temeljilo na obnovitvi Belgije, jamstvu Franciji o državni varnosti in ustanovitvi mednarodne lige, ki bi skrbela za ohranitev miru. Toda hkrati je bilo tudi poudarjeno, da bi se ZDA uprle vsakomur, ki bi zavrnil te pogoje.⁵² House je prispel v Veliko Britanijo 5. januarja 1916. Nato se je odpravil v Pariz in Berlin, od koder se je vrnil v London 9. januarja. V sklopu pogovorov, ki jih je imel v Berlinu, je dobil občutek, da se Nemčija ni pripravljena pogajati o miru. Po vrnitvi v London sta House in Edward Grey 22. februarja napisala memorandum, v katerem sta predlagala, da bi ZDA sklicale mednarodno konferenco za dosego miru. V primeru nemške zavrnitve pa bi ZDA »verjet-

⁴⁹ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 288–295; Elizabeta Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 28.

⁵⁰ H. W. Brands, Woodrow Wilson, str. 69; John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 300–301; Na morju, *Slovenec*, 20. 8. 1915, str. 4.

⁵¹ Ross Gregory, *The Origins*, str. 78.

⁵² Louis Auchincloss, *Woodrow Wilson*, New York 2000, str. 69.

no« vstopile v vojno. Beseda verjetno je tako Američanom dovoljevala odprta vrata in možnost, da se vseeno izognejo vojaškemu posredovanju.⁵³

Nemška stran je nato ameriškemu zunanjemu ministru Robertu Lansingu 10. februarja 1916 sporočila, da bodo nemške podmornice od 29. februarja naprej ponovno napadale oborožene tovarne ladje. Wilson je na nemško sporočilo reagiral z izjavo, da bo v primeru, če bo nemška podmornica potopila oboroženo trgovsko ladjo z Američani na krovu, prekinil diplomatske odnose z Nemčijo.⁵⁴

Do prve preizkušnje Wilsonovega ukrepanja v primeru novih nemških podmorniških akcij je nato prišlo 24. marca 1916. Tega dne je nemška podmornica napadla francosko potniško ladjo *Sussex*. Čeprav ladja ni potonila, je ob napadu umrlo okoli 80 ljudi. Od 25 ameriških državljanov nihče ni bil ubit, štirje pa so bili ranjeni. Ponovno je nastopila diplomatska kriza, vendar se je Wilson tokrat odločil, da bo zadevo vzel v svoje roke. Tako je v govoru, ki ga je imel v kongresu aprila 1916, poudarjal, da bodo ZDA v primeru nadaljevanja napadov nemških podmornic prisiljene ustrezno ukrepati na področju diplomatskih odnosov z Nemčijo.⁵⁵ Nemški odziv je bil podoben prejšnjim. 4. maja 1916 je Nemčija v diplomatski noti obljubila, da ne bo napadala trgovskih ladij, ne da bi omogočila varnost potnikov in članov posadke. Hkrati se je nemška vlada opravičila za napad na ladjo *Sussex* ter ZDA sporočila, da je bil poveljnik podmornice, ki je izvedla napad, primerno kaznovan. Toda nemška nota se je končala s stavkom, v katerem je Nemčija zagrozila, da se bodo napadi nadaljevali, če ZDA ne bodo prisilile Velike Britanije, da popusti stopnjo blokade.⁵⁶

Konec julija 1916 je prišlo tudi do zaostritve odnosov med ZDA in Veliko Britanijo. Angleži so namreč izdali črno listo ameriških podjetij, ki so jih sumili, da trgujejo s sovražniki antante. Na tem seznamu se je znašlo 78 podjetij, mnoga izmed njih pa so nato doživela finančni zlom. Težavo je tem podjetjem namreč povzročilo dejstvo, da druga ameriška podjetja niso želela več poslovati z njimi, ker so se bala, da bi zaradi tega prav tako prišla na angleško črno listo. Ta poteza angleške vlade je tako postala ena izmed največjih napak diplomacije Velike Britanije v času ameriške nevtralnosti. Wilson je v pismu Housu zapisal, da je angleška poteza višek, zaradi tega je razmišljal, da bi kongres zaprosil za dovoljenje, da omeji ameriški izvoz antanti. Reakcija

⁵³ W. H. Brands, Woodrow Wilson, str. 74; Ross Gregory, *The Origins*, str. 80–81.

⁵⁴ Ross Gregory, *The Origins*, str. 84–88.

⁵⁵ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on German Violations of International Law*, 19. april 1916, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65390>, 12. 7. 2015.

⁵⁶ Ross Gregory, *The Origins*, str. 95.

ameriškega predsednika je za nekaj tednov vzbudila mnenje, da se je Wilson pripravljen obrniti proti Veliki Britaniji. Takšno mišljenje je podkrepil Wilsonov odpoklic pro-britansko usmerjenega ameriškega veleposlanika v Londonu Walterja Hinesa Paga. Predsednik je namreč sumil, da Page v Londonu premalo energično zagovarja ameriške nevtralne pravice. Zaradi tega je House zastopal mnenje, da se mora Page za nekaj časa vrniti v domovino, da bi spoznal, kaj so prava stališča ZDA. Mnogi ameriški uradniki so glede novega ukrepanja Wilsona do Velike Britanije imeli mešane občutke ter se bali, da bi Wilsonova zunanja politika vodila v smer, ki bi škodila antanti in bila s tem v nasprotju z interesi ZDA. Zunanji minister Lansing je v svoj zasebni dnevnik celo zapisal memorandum, ki ga je naslovil *Predsednikovo postopanje do Velike Britanije in njegove nevarnosti*. Nadalje je v tem memorandumu zapisal, da je skoraj nesrečen nad nastalo situacijo. V pogovoru, ki ga je imel Lansing konec septembra 1916 z angleškim veleposlanikom v ZDA, pa je Wilsonovo ravnanje opravičeval s prihajajočimi predsedniškimi volitvami in Wilsonovo željo po umiritvi javnega mnenja.⁵⁷

Drugo polovico leta 1916 so tako zaznamovale prihajajoče predsedniške volitve. 10. junija so republikanci na konvenciji v Čikagu za predsedniškega kandidata Republikanske stranke nominirali Charlesa Evansa Hughesa. Hughes je nominacijo sprejel 31. julija ter tako postal uradni predsedniški kandidat Republikanske stranke. Sočasno s konvencijo republikancev je v Čikagu potekala konvencija progresivcev, na kateri so delegati imenovali Theodorja Roosevelta za predsedniškega kandidata. Progresivno stranko je Roosevelt ustanovil leta 1912 po odcepitvi od Republikanske stranke in sporu s predsednikom Williamom Howardom Taftom. Vendar je Roosevelt predsedniško nominacijo odklonil ter raje podprl republikanskega kandidata, s čimer je prišlo do sprave med sprtima stranema. Konvencija demokratov je potekala nekoliko kasneje, 16. junija 1916 v mestu St. Louis. Demokratski delegati so na konvenciji za predsedniškega kandidata ponovno izbrali Wilsona. Za podpredsedniškega kandidata pa je bil imenovan dotedanji ameriški podpredsednik Thomas Riley Marshall. Wilson je nato nominacijo uradno sprejel 2. septembra 1916 ob srečanju z delegacijo Demokratske stranke v Long Branchu.⁵⁸

Predsedniška tekma je zaradi krepitve politične moči republikancev v kongresu in z združitvijo Republikanske s Progresivno stranko postala nepredvidljiva.⁵⁹ Ob napetih zunanjepolitičnih odnosih sta postali osrednji politični vprašanji predsedniške kampanje mir in pripravljenost na vojno. Na notranje-

⁵⁷ Prav tam, str. 98–100.

⁵⁸ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 337–339, 341 in 347–348.

⁵⁹ Prav tam, str. 334.

političnem področju so bila v ospredju kampanje vprašanja progresivnosti, se pravi 8-urnega delavnika, ženske volilne pravice, minimalne plače za javne uslužbenke, 6-dnevnega delovnega tedna, prepoved dela otrok in materialno blagostanje. Zaradi nepredvidljive volilne kampanje so se v Wilsonovem volilnem štabu sredi oktobra 1916 pričeli zavedati, da obstaja možnost, da bodo na volitvah izgubili. Ker so bile ZDA v tem času v težavnem zunanjepolitičnem položaju, so Wilson in njegovi zaupniki zaradi interesov države izdelali načrt, ki bi ZDA ob Wilsonovem porazu na volitvah obvaroval pred političnim krčem do inauguracije novega predsednika 4. marca 1917. V primeru Wilsonovega poraza bi tako slednji zunanjega ministra Lansinga in podpredsednika Marshalla pozval k odstopu. Nato bi Wilson za svojega zunanjega ministra imenoval republikanskega protikandidata Hughesa in zatem sam odstopil kot predsednik. Po takratni ameriški zakonodaji bi nato minister za zunanje zadeve, v tem primeru Hughes, nemudoma postal ameriški predsednik.⁶⁰

Toda do izvedbe omenjenega načrta ni prišlo. Wilson je namreč na volitvah dobil 277 elektorskih glasov, njegov nasprotnik C. E. Hughes pa 254. S svojo drugo zaporedno zmago je Wilson postal prvi demokrat po Andrewu Jacksonu, ki mu je uspelo pridobiti drugi zaporedni mandat. Demokratska stranka je na teh volitvah ohranila večino dvanajstih sedežev v zveznem senatu ZDA, medtem ko se je njihova večina v predstavniskem domu ameriškega kongresa še dodatno zmanjšala.⁶¹

Predsedniška kampanja v letu 1916 je postala ena izmed najbolj težavnih v dotedanji zgodovini ZDA. Kljub zapletenemu zunanjepolitičnemu stanju je Wilson v svoji volilni kampanji največ poudarka posvečal progresivnosti. Zato se je nekaj tednov pred volitvami začel intenzivno zavzemati za sprejetje pomembne družbene in gospodarske zakonodaje. Wilson je zaradi sprejetja novih zakonov sebe predstavljal kot progresivnega kandidata, medtem ko je Hughesa kljub njegovemu liberalnemu ozadju označeval kot branitelja konservatizma. Toda pri tem je treba poudariti, da je bil Wilson šele v letu 1916 v senci volitev pripravljen sprejeti reforme, ki jih je do tedaj izrecno zavračal. Volilna kampanja je jasno pokazala na tesno povezavo med domačo politiko in zunanjepolitičnimi problemi države. Zato je Hughes iskal podporo pri tistih skupinah prebivalstva, kot npr. Nemcih in Ircih, ki so bile nezadovoljne z Wilsonovim vodenjem zunanje politike. Hkrati pa je Hughes pazil, da s tem ne bi odvrnil tistega dela populacije, ki se je zavzemal za trdnejšo politiko do Nemčije. Hughes je tako dajal vtis, da hoče ugajati vsem, istočasno pa so mu znotraj stranke težave povzročali posamezniki, kot npr. Theodore Roosevelt, ki so se zavzemali za izrazito pro-antantno politiko. Na drugi strani je bila

⁶⁰ Prav tam, str. 334–356.

⁶¹ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 358 in 379.

Wilsonova kampanja veliko bolj premišljena in učinkovita. Ljudje so imeli občutek, da je Wilsonu dvakrat uspelo prisiliti Nemce, da popustijo, hkrati pa mu je uspelo omejiti vpliv Velike Britanije. Tako so mnogi državljani ZDA postali mnjenja, da je ponovna izvolitev Wilsona pomenila nadaljevanje nevtralne politike, medtem ko bi izvolitev Hughesa pomenila udeležbo ZDA v evropskem konfliktu. Ta teza je postala vodilo Demokratske stranke, geslo »He Kept Us Out of War!« pa je postalo sinonim za Wilsonovo zunanjo politiko.⁶²

Wilson je, ko je izvedel, da je zmagal na predsedniških volitvah, nemudoma pričel s pripravami za dosego miru. Toda nemška stran se je bila o pogojih miru pripravljena pogajati samo v primeru, če bi lahko te pogoje narekovala sama. Nemški kancler Bethmann-Hollweg je v Washington celo poslal pobudo, naj ameriški predsednik ukrepa, sicer bo Nemčija prisiljena ponovno poseči po podmorniški vojni. Toda pobude in obljube nemškega kanclerja so se izkazale za nične, ko je 28. oktobra 1916 nemška podmornica potopila angleško trgovsko ladjo *Marina*, pri čemer je umrlo šest Američanov. Poveljstvo nemške mornarice je namreč z energičnim prepričevanjem poudarjalo, da bi v primeru, če bi cesar Viljem II. dovolil neomejeno uporabo podmornic, nemški vojski uspelo v roku nekaj mesecev »zadaviti« Angleže ter tako vzpostaviti ugodni položaj za nemško zmago. Toda Bethmann-Hollweg, ki ni verjel, da bi nemški mornarici uspelo premagati Angleže, je nasprotno kot vojaški poveljniki menil, da Nemčija ni imela časa, niti ni bila v takšnem zunanjepolitičnem položaju, da bi lahko svoji mornarici dovolila neomejeno uporabo podmornic. Vendar je nemška generaliteta vedno bolj pritiskala na cesarja, zato je Bethmann-Hollweg želel, preden bi prišlo do eskalacije na morju, doseči vsaj formalno napoved mednarodne konference ter izvajanje pritiska ZDA na antanto, da k temu pristopi. Toda antanta je dala jasno vedeti, da bolj kot kadarkoli prej nasprotuje kakršnim koli pogajanjem. To je postalo najbolj jasno takrat, ko je David Lloyd George javno izjavil, da Velika Britanija ne bo tolerirala nikakršnega zunanjega vmešavanja v sklepanje miru in da bodo Angleži nadaljevali boj do popolne zmage nad Nemčijo.⁶³

Kljub težki diplomatski situaciji je glavni Wilsonov cilj še naprej ostala dosega premirja. Zato je konec novembra 1916 sprožil vprašanje priprav za izdelavo mirovne note, ki bi bila posredovana vsem vojskujočim se državam. Medtem ko je Wilson pripravljal to noto, je prišel 12. decembra 1916 s strani

⁶² Ross Gregory, *The Origins*, str. 101–103; Jennifer D. Keene, *The United States and the First World War*, Routledge 2000, str. 10; Heinrich Winkler, *Geschichte des Westens; die Zeit der Weltkriege* (dalje: H. Winkler, *Geschichte des Westens*), Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2011, str. 52; T. Borghardt, *The Zimmermann Telegram*, str. 131.

⁶³ Ross Gregory, *The Origins*, str. 106–108.

Nemcev predlog glede miru.⁶⁴ To je bilo enostavno sporočilo, v katerem so Nemci predlagali sklic konference vseh vojskujočih se držav. Vendar sporočilo ni vsebovalo nikakršne omembe sodelovanja ZDA, saj bi jo v tem primeru Velika Britanija in Francija nemudoma zavrnila. Wilson nad potezo Nemcev ni bil navdušen, saj je nase gledal kot na avtoriteto, ki se bo zavzemala za doseg miru. Predsednik se je tako znašel v situaciji, ko bi njegovo takojšnje posredovanje lahko pomenilo, da deluje vzajemno s centralnimi silami, če pa ne bi storil ničesar, pa bi zavezniki lahko zavrnila nemški predlog, s tem pa bi bili dokončno pokopani vsi upi za doseg miru. Wilson se je nato odločil, da je drugo tveganje večje in se je zaradi tega lotil pisanja svoje mirovne note.⁶⁵ Svoj načrt je predstavil 22. januarja 1917 pred zveznim senatom. Glavno sporočilo Wilsonovega načrta je bila dosega »miru brez zmage«. V govoru, ki ga je imel pred zveznim senatom, je dejal: »Vprašanje povezano s prihodnostjo miru ter politike je, ali je sedanja vojna boj za pravičen in trajen mir ali je samo boj za novo ravnotežje moči /.../ Ne ravnotežje sil, ampak združenje sil; ne organizirana rivalstva, ampak organizirani skupni mir. /.../ Pogodba o kooperativnem miru, ki ne vključuje ljudi Novega sveta, ne more zagotoviti prihodnosti brez vojne. Nujno je, da se ustanovi sila kot garancija trajnosti pogodbe, toliko večja od ostalih sil narodov, ki se sedaj bojujejo, ali vsakemu zavezništvu.«⁶⁶ Medtem ko so demokratski senatorji odobraval govor ter podprli Wilsonove ideje, so ga republikanski senatorji šteli kot utopičnega in napačnega.⁶⁷

Toda še pred Wilsonovim govorom v parlamentu so v Nemčiji zmagale tiste sile, ki so si želele nadaljevanje neomejene podmorniške vojne.⁶⁸ 31. januarja 1917 je nemški veleposlanik v ZDA Bernstorff izročil ameriškemu zunanjemu ministru diplomatsko noto, v kateri je pisalo, da bo Nemčija s 1. februarjem začela z uporabo orožja, ter da bo okoli Velike Britanije, Francije, Italije in v vzhodnem Sredozemlju ustavljen ves potniški promet z vsem razpoložljivim orožjem in brez predhodnega obvestila. V praksi je to pomenilo neomejeno uporabo podmornic. Takšna nemška odločitev pa je popolnoma

⁶⁴ H. Winkler, *Geschichte des Westens*, str. 50.

⁶⁵ Ross Gregory, *The Origins*, str. 111–112.

⁶⁶ Woodrow Wilson, *Address to the Senate of the United States: »A World League for Peace«*, 22. januar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65396>, 25. 5. 2015; H. Winkler, *Geschichte des Westens*, str. 50.

⁶⁷ John Milton Cooper Jr. Woodrow Wilson, str. 371–372; Hans Hoyng, »Rešili smo svet«, v: *Mladina, Prva svetovna vojna 1914–2014*, Ljubljana 2014, str. 78.

⁶⁸ Ross Gregory, *The Origins*, str. 117.

prekrižala Wilsonove načrte za vzpostavitev miru.⁶⁹ Nemški neomejeni podmorniški vojni se je 22. januarja 1917 pridružila tudi Avstro-Ogrska.⁷⁰

Ob uradnih nemških diplomatskih potezah je januarja 1917 angleškemu kriptografu uspelo razvozlati kodirano depešo, ki jo je državni sekretar na nemškem zunanjem ministrstvu Arthur Zimmermann⁷¹ 19. januarja poslal preko nemške ambasade v Washingtonu nemškemu poslaniku v Mehiki. V tej depeši je pisalo: »Prvega februarja nameravamo začeti neomejeno podmorniško vojskovanje. Temu dejstvu navkljub si bomo prizadevali ohraniti status Združenih držav nevtralen. Če tega ne bo mogoče zagotoviti, bomo z Mehiko sklenili zavezništvo na podlagi naslednjega: skupno vojskovanje, skupno ustvarjanje miru, radodarna finančna podpora in priznanje z naše strani, ki dovoljuje Mehiki ponovno pridobiti izgubljena ozemlja v Teksasu, Novi Mehiki in Arizoni. Podrobnosti dogovora so prepuščene vam. O zgornjih postavkah morate v največji tajnosti obvestiti predsednika (Mehike) takoj, ko bo izbruh vojne z Združenimi državami Amerike neizogiben. Prav tako morate dodati predlog, da naj predsednik na lastno pobudo povabi k takojšnjemu sodelovanju tudi Japonsko in hkrati prevzame vlogo posrednika (mediatorja) med Japonsko in nami. Prosimo, poudarite pri predsedniku še posebej dejstvo, da neusmiljena uporaba naših podmornic omogoča možnost prepričljive zmage Anglije, da v nekaj mesecih, ki sledijo, doseže mir.«⁷² Vendar so Angleži omenjeni telegram Wilsonu posredovali šele 24. februarja, saj so želeli preprečiti, da bi Nemci ugotovili, da je njihov kodirni sistem razvozan. Wilsona je vsebina depeše zelo razjezila in vznemirila in jo je zaradi tega želel takoj objaviti v ameriškem časopisju. Šele na pregovarjanje ameriškega podsekretarja Franka Polka, ki je predsedniku svetoval, da naj se najprej pogovori z Lansingom, je Wilson odstopil od ideje takojšnje objave depeše. Ameriška javnost je bila nato o vsebini

⁶⁹ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on the Severance of Diplomatic Relations with Germany*, 3. februar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65397>, 26. 7. 2015; T. Borghardt, *The Zimmermann Telegram*, str. 131; Elizabeth Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 28.

⁷⁰ Manfred Rauchensteiner, *Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918*, Böhlau, Wien-Köln-Weimar 2013, str. 703.

⁷¹ Več o Arthurju Zimmermannu v: Borghardt, *The Zimmermann Telegram*, str. 33–47.

⁷² *The Zimmermann Telegram*, Alexander, Mary and Marilyn Childress: »The Zimmerman Telegram.« *Social Education* 45, 4 (April 1981), str. 266, The U.S. National Archives and Records Administration, <http://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann/>, 26. 7. 2015; Charles F. Horne (ur.), *Source Records of The Great War*, Volume V, National Alumni, 1923, str. 42–47; Barbara Tuchman, *Die Zimmermann Depesche* (dalje: B. Tuchman, *Die Zimmermann Depesche*), Gustav Lübbe Verlag, Germany 1982, str. 293–295.

telegrama obveščena 1. marca.⁷³ Reakcija, ki je sledila, je odločilno vplivala na nadaljnje ravnanje ZDA. Objava depeše je namreč pretresla ameriško javnost veliko bolj kot npr. potop Lusitanije ali pa nemška zasedba nevtralne Belgije.⁷⁴

Zimmermannova depeša je bila torej še samo pika na i v zaostrovanju odnosov med ZDA in Nemčijo. Wilson je namreč že 2. februarja na sestanku zvezne vlade vprašal ministre, ali naj pretrga diplomatske stike z Nemčijo. Vsi ministri so podprli prekinitev diplomatskih odnosov.⁷⁵ Nato je Wilson podporo za takšen drastičen ukrep iskal tudi v kongresu. V govoru, ki ga je imel v ta namen, je poudaril: »Če bodo ameriške ladje in življenja ameriških državljanov žrtev nemških pomorskih poveljnikov, bom ponovno prišel pred kongres in zahteval, da se mi da pooblastilo, da uporabim vsa sredstva za zaščito naših državljanov na odprtem morju.«⁷⁶ Wilson je nato 3. februarja pretrgal diplomatske stike z Nemčijo in iz Berlina odpoklical ameriškega veleposlanika.⁷⁷

Pretrganje diplomatskih odnosov z Nemčijo je Wilsona ponovno pahnilo v težavno situacijo. Pojavilo se je namreč vprašanje, kako uskladiti želje po miru z dejanskim stanjem v Evropi, na katerega ameriški predsednik ni imel velikega vpliva. Vendar je Wilson kljub nastali situaciji ostal zvest svojim načelom ter poskušal ZDA obdržati izven vojne. Kljub temu da so nemške podmornice z obsežnimi vojaškimi akcijami potapljale tudi ameriške trgovske ladje, Wilson ni bil naklonjen naglim in nepremišljenim potezam. Toda kako zelo pomembna tema je postala podmorniška vojna, dokazuje dejstvo, da so v februarju 1917 na sejah zvezne vlade tematiko nemških podmorniških napadov obravnavali šestkrat.⁷⁸ V naslednjem govoru pred kongresom je Wilson 26. februarja, torej takrat, ko je že bil seznanjen z Zimmermannovim telegramom, dejal, da bi bilo nepreudarno, če bi ZDA kot nevtralna država dopuščale, da bi zaradi podmorniških napadov trpela lastna trgovina. Nadalje je predsednik zahteval, da ZDA zaščitijo svoje državljane in mednarodno

⁷³ *The Zimmermann Telegram*, Alexander, Mary and Marilyn Childress: »The Zimmerman Telegram.« *Social Education* 45, 4 (April 1981), str. 266, The U.S. National Archives and Records Administration, <http://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann/>, 26. 7. 2015; H. Winkler, *Geschichte des Westens*, str. 52; B. Tuchman, *Die Zimmermann Depesche*, str. 246–247, 256.

⁷⁴ T. Borghardt, *The Zimmermann Telegram*, str. 159–161.

⁷⁵ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 375.

⁷⁶ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on the Severance of Diplomatic Relations with Germany*, 3. februar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65397>, 26. 7. 2015.

⁷⁷ Govor Bethmann-Hollwega, *Slovenski gospodar*, 1. 3. 1917, str. 3; Gerhard Spörl, *US-Eintritt in den Ersten Weltkrieg; Feldzug der Friedliebenden*, Copyright Spiegel Online 2014, <http://www.spiegel.de/einestages/erster-weltkrieg-kriegseintritt-amerikas-1917-unter-woodrow-wilson-a-953288.html>, 15. 1. 2016.

⁷⁸ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 376.

trgovino. Ker diplomacija ni uspela zagotoviti spoštovanja nevtralnosti, je predsednik predlagal začetek oborožene nevtralnosti. To je v praksi pomenilo, da je Wilson želel v kongresu pridobiti pooblastilo, da oboroži trgovske ladje.⁷⁹ O omenjeni Wilsonovi potezi je poročal tudi časnik *Slovenski gospodar*. V članku z naslovom »Wilson zahteva obširnih pooblastil« je bilo poudarjeno, da je položaj zaradi podmorniške vojne resen in nevaren. Hkrati so v članku zapisali, da Wilson iz »celega srca upa, da ne bo treba uporabiti oborožene sile. Ameriško ljudstvo si tega ne želi. Vojsko bi povzročili samo nagajivi napadalni čini. Treba pa je za obrambo trgovskih ladij storiti kar je potrebno, in če potrebno, tudi uporabiti orožje.«⁸⁰

Zunanjepolitični položaj se je še dodatno zaostril v začetku marca, ko je nemško vojaško poveljstvo izjavilo, da se je obdobje miru za nevtralne ladje izteklo. Nemške grožnje so v Washingtonu postale resničnost 18. marca 1917, ko je prispelo poročilo, da so bile potopljene tri ameriške trgovske ladje, pri tem pa je umrlo 15 ljudi.⁸¹ Wilson je nato 20. marca 1917 pozval ministre v Belo hišo, da bi se dogovorili o nadaljnjih ukrepih. Ministri so enotno potrdili, da je vojna edina možnost.⁸² Že naslednji dan je Wilson pozval kongres, da se sestane 2. aprila in ne decembra, kot je to predvidevala ameriška ustava. Hkrati je Wilson izdal ukaz, da se centralizira narodna garda, poveča število pripadnikov redne vojske, naredi načrte proti-podmorniških akcij in razčisti možnost sodelovanja z britansko kraljevo vojno mornarico.⁸³

V govoru, ki ga je imel Wilson pred kongresom 2. aprila 1917 je dejal: »Sedanje delovanje nemških podmornic je bojevanje proti trgovini, bojevanje zoper človeštvo. /.../ Naš motiv ne bo fizično maščevanje ali zmagoslavje, ampak boj za človekove pravice. /.../ Svetujem, da kongres razglasi zadnja dejanja vlade Nemškega cesarstva kot vojno napoved zoper vlado in ljudstvo ZDA.«⁸⁴ Predstaveniški dom kongresa je nato vojno izglasoval s 373 glasovi za in 50 proti. V

⁷⁹ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress: Request for Authority*, 26. februar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65398>, 26. 7. 2015.

⁸⁰ Wilson zahteva obširnih pooblastil, *Slovenski gospodar*, 1. 3. 1917, str. 4.

⁸¹ John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 147.

⁸² Prav tam, str. 148; Elizabeta Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 29.

⁸³ John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, str. 383.

⁸⁴ Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress Requesting a Declaration of War Against Germany*, 2. april 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65366>, 26. 7. 2015; H. Winkler, *Geschichte des Westens*, str. 53.

zveznem senatu pa je za vojno glasovalo 82, proti njej pa 6 senatorjev.⁸⁵ Wilson je nato 6. aprila 1917 podpisal vojno napoved Nemčiji.⁸⁶

SLOVENSKI IZSELJENCI V ZDA V ČASU AMERIŠKE NEVTRALNOSTI

Če govorimo o ZDA v času prve svetovne vojne, seveda ne smemo pozabiti na slovenske izseljence. Po ljudskem štetju leta 1910 je v ZDA živel 183.431 Slovencev, do 30. junija 1917 pa se je v ZDA preselilo še dodatnih 3084 Slovencev in Hrvatov. Tako kot druge izseljenske skupine so se tudi Slovenci v ZDA pričeli organizirati v različna društva. Prvo slovensko izseljensko društvo je bilo ustanovljeno 2. aprila 1894. Imenovalo se je Kranjsko slovenska katoliška jednota (KSKJ), društvo pa je skrbelo za zaščito družin slovenskih delavcev. Pod okriljem tega društva je leta 1915 začel izhajati tednik *Glasiło*. Ob slednjem je že leta 1891 začel izhajati *Amerikanski Slovenec*, prvi slovenski časnik v ZDA. Drugi slovenski časopisi različnih političnih opcij so bili: *Zora*, *Glas Svobode*, *Proletarec*, *Prosveta*, *Nada*, *Jugoslovanski gospodar*, *Naš gospodar* (od leta 1915 pod imenom *Čas*), *Ave Maria*, *Edinost*. Deset let za ustanovitvijo KSKJ je bila ustanovljena *Slovenska narodna podporna jednota* (SNPJ), ki se je razvila v največjo slovensko podporno in kulturno organizacijo na področju severne Amerike. Po izbruhu vojne v Evropi pa je bila 11. avgusta 1914 ustanovljena še *Zveza slovenskih katoličanov v Ameriki*. Njen namen je bil predvsem v obrambi oziroma ohranitvi katoliških vrednot med slovenskimi izseljenci. Politično je bila slovenska migracija v ZDA na predvečer velike vojne razdeljena na katoliško in liberalno strujo. Obe struji, predvsem pa katoliška, nista bili proti obstoju Avstro-Ogrske. Izbruh prve svetovne vojne je med slovenskimi izseljenci povzročil do tedaj največji razmah delovanja v prid nekdanje domovine. Med izseljenci so zlasti katoliški duhovniki zahtevali ohranitev monarhije. Slednji so imeli v okviru etničnih far velik vpliv na javno mnenje. Vendar je znotraj tabora katoliških duhovnikov obstajala tudi druga struja, ki ni zahtevala obstoja monarhije, ampak se je zavzemala za združitev hrvaških in slovenskih dežel v samostojno državo, ki bi temeljila na katoliških načelih. Med izseljenci so imeli velik vpliv tudi avstrijski diplomati. Pro-avstrijsko usmerjeni izseljenci so svoje poglede na vojno in politična vprašanja izražali v časopisju, ki je izhajalo ob podpori avstrijskih diplomatsko-konzularnih

⁸⁵ John A. Thompson, Woodrow Wilson, str. 151.

⁸⁶ Woodrow Wilson, *Proclamation 1364 – Declaring That a State of War Exists Between the United States and Germany*, 6. april 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=598>, 28. 7. 2015.

zastopnikov. Med slovenskim časopisjem sta pro-avstrijska stališča zavzemala predvsem newyorški dnevnik *Slovenski narod* in *Amerikanski Slovenec*. Rdeča nit večine časopisnih člankov je bilo poudarjanje dejstva, da sta bili Srbija in Rusija pravoslavni državi, Avstrija pa katoliška. Na tak način so želeli pisci člankov poudariti, da se mora vsak katoličan v prvi svetovni vojni boriti proti tema državam. Dnevnik *Slovenski narod* je med drugim tudi izražal zahteve po »Zedinjeni Sloveniji« in dopuščal možnost, da bi do zedinjenja lahko prišlo tudi znotraj Avstrije. Ob zavzemanju političnih stališč je po izbruhu vojne v fokus poročanja izseljeniških časnikov še bolj kot prej prišlo dogajanje v nekdanji domovini. V časnikih so tako na eni strani poročali o vojaškem dogajanju na frontah, hkrati pa so bila natisnjena tudi pisma vojakov s fronte, sezname padlih vojakov, sezname odlikovanih vojakov, pisma vojnih ujetnikov itd. Na drugi strani pa so časniki poročali tudi o vsakdanjem življenju civilnega prebivalstva, predvsem o problemih oskrbe s hrano in drugimi osnovnimi življenjskimi potrebščinami.⁸⁷

Po izbruhu prve svetovne vojne so posamezni Slovenci v ZDA pričeli ustanavljati politična združenja, ki so se zavzemala za ustanovitev jugoslovanske države. Mednje lahko štejemo tudi gibanje, imenovano *Slovenska liga*, ki je našlo podporo tudi med slovenskimi člani jugoslovanskega odbora v Londonu. Odbor je namreč poskušal za svoje delovanje pridobiti slovenske in tudi druge jugoslovanske izseljence v ZDA. V ta namen je po naročilu odbora v ZDA odpotoval Frank Potočnjak, ki je voditelje slovenskih, hrvaških in srbskih izseljencev poskušal pridobiti za sodelovanje v boju jugoslovanskega odbora za ustanovitev jugoslovanske države. Predstavniki 27. podružnic *Slovenske lige* so se nato 9. marca 1915 zbrali v dvorani Little Bohemia v Čikagu. Na tem zboru, ki ga je vodil Frank Sakser, so sprejeli resolucijo, v kateri so zahtevali združitev celotnega slovenskega etničnega ozemlja, ostro nastopili proti barantanju s slovenskim Primorjem in zagovarjali združitev v jugoslovansko federacijo. Naslednji dan, 10. marca 1915, so se v Čikagu zbrali tudi predstavniki vseh jugoslovanskih izseljencev v ZDA. Tudi na tem zboru so

⁸⁷ Matjaž Klemenčič, Pregled stališč in delovanja slovenskih izseljencev v ZDA v zvezi z jugoslovansko idejo od leta 1914 do leta 1992, *ČZN*, let. 65, št. 1, 1994, str. 57–58; Matjaž Klemenčič, *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji*, Založba Obzorja, Maribor 1987, str. 43, 51, 85 in 92; Ivan Čizmič, *Jugoslavenski iseljeniški pokret u SAD i stvaranje jugoslavenske države 1918* (dalje: I. Čizmič, *Jugoslavenski iseljeniški pokret*), Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1974, str. 15, 19.; Edita Žugelj, KSKJ – Kranjsko slovenska katoliška jednota, Združenje Slovenska izseljenska matica, dostopno na: http://www.rodnagruda.si/slovenska_drustva/2015080511343896/, 16. 1. 2016; *Enciklopedija Slovenije*, 12. zvezek, Mladinska knjiga, Ljubljana 1998, str. 5–6; »Zveza slovenskih katoličanov v Ameriki«, *Amerikanski Slovenec*, 21. 8. 1914, str. 1; Zveza slovenskih katoličanov v Ameriki, *Slovenec*, 24. 10. 1914, str. 1; Glasilo K.S.K. jednote, 28. 4. 1915, 6. 10. 1915, 27. 10. 1915, 1. 12. 1915; *Amerikanski Slovenec*, 25. 5. 1915 in 31. 12. 1915.

sprejeli resolucijo, v kateri so proglasili Slovence, Hrvate in Srbe za en narod. Poudarili so, da ima ta narod isti jezik in zahtevali združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov v eno državo. To je v resnici pomenilo združitev avstro-ogrskih Jugoslovancev s Kraljevino Srbijo in Kraljevino Črna gora. Tako so se predstavniki *Slovenske lige* le dan po sprejetju lastne resolucije odpovedali nekaterim temeljnim zahtevam, izraženim 9. marca 1915. S podpisom izjave, da so Slovenci, Hrvati in Srbi en narod, so se namreč odpovedali svoji lastni identiteti, in to najbolj z zanikanjem obstoja lastnega slovenskega jezika. To dejstvo je povzročilo tudi burno debato med slovenskim izseljeniškim časopisjem. Zaradi nastale neenotnosti glede nadaljnjega postopanja je nato *Slovenska liga* razpadla. Hkrati so se slovenski izseljenci tudi distancirali od sklepov vsejugoslovanskega zbora v Čikagu. Jugoslovanska ideja, sprejeta na tem zboru, je bila kritizirana predvsem s strani slovenskih izseljenskih socialistov in liberalcev. Le redki časniki, kot npr. *Clevelandska Amerika* ter posamezniki iz *Slovenske lige*, so še naprej zagovarjali jugoslovansko idejo. Po vstopu ZDA v veliko vojno so Slovenci šele med 14. in 16. aprilom 1918 ustanovili *Slovensko narodno zvezo*. Slednja je v tako imenovani Clevelandski izjavi priznala, da so Slovenci, Hrvati in Srbi en narod, vendar so zahtevali, da morajo biti vsi trije narodi med seboj enakopravni.⁸⁸

VIRI IN LITERATURA

Literatura

Louis Auchincloss, *Woodrow Wilson*, New York 2000.

Thomas Boghardt, *The Zimmermann Telegram; Intelligence, Diplomacy, and America's Entry into World War I*. Naval Institute Press, USA 2012.

Henry Williams Brands, *Woodrow Wilson*. New York 2003.

Ivan Čizmič, *Jugoslavenski iseljenički pokret u SAD i stvaranje jugoslavenske države 1918*. Zagreb 1974.

Albert Venn Dicey, *The Law of the Constitution*. Ur. J. W. F. Allison. Oxford 2013.

Enciklopedija Slovenije, 12. zvezek. Ljubljana 1998.

Charles F. Horne (ur.), *Source Records of The Great War*, Volume V. National Alumni 1923.

Elizabeta Hriberšek Balkovec, »Lafayette, tukaj smo! Ameriški vstop v vojno 1917, v: *Slovenska vojska*, 24. oktober 1997, št. 148, str. 28–29.

⁸⁸ Matjaž Klemenčič, Pregled stališč in delovanja slovenskih izseljencev v ZDA v zvezi z jugoslovansko idejo od leta 1914 do leta 1992, *ČZN*, let. 65, št. 1, 1994, str. 58; I. Čizmič, *Jugoslavenski iseljenički pokret*, str. 54–56, 66–67, 105.

Ross Gregory, *The Origins of American Intervention in the First World War*. New York 1971.

Hans Hoyng, »Rešili smo svet«. *Mladina, Prva svetovna vojna 1914–2014*. Ljubljana 2014, str. 76–83.

Philip Jenkins, *A History of the United States*. New York 2003.

Jennifer D. Keene, *The United States and the First World War*. Routledge 2000.

Matjaž Klemenčič, *Ameriški Slovenci in NOB v Jugoslaviji*. Maribor 1987.

Matjaž Klemenčič, Pregled stališč in delovanja slovenskih izseljencev v ZDA v zvezi z jugoslovansko idejo od leta 1914 do leta 1992. *ČZN*, let. 65, št. 1, 1994, str. 55–66.

Uroš Lipušček, Ave Wilson, *ZDA in prekranje Slovenije v Versaillesu 1919–1920*. Ljubljana 2003.

John Milton Cooper Jr., Woodrow Wilson, *A Biography*. New York 2009.

G. Pope Atkins and Larman C. Wilson, *The United States and the Americans. The Dominican Republic and the United States: From Imperialism to Transnationalism*. Athens 1998.

Andrej Rahten, *Od Svete alianse do Združenih narodov. Svet in velesile 1815–1945*. Brdo pri Kranju 2010.

Manfried Rauchensteiner, *Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918*. Böhlau, Wien-Köln-Weimar 2013.

Gerhard Spörl, US-Eintritt in den Ersten Weltkrieg; Feldzug der Friedliebenden, Copyright *Spiegel Online* 2014, <http://www.spiegel.de/einestages/erster-weltkrieg-kriegseintritt-amerikas-1917-unter-woodrow-wilson-a-953288.html>, 15. 1. 2016.

John A. Thompson, Woodrow Wilson, *Profiles in Power*. Great Britain 2002.

Barbara Tuchman, *Die Zimmermann Depesche*. Gustav Lübbe Verlag. Germany 1982.

Heinrich Winkler, *Geschichte des Westens; die Zeit der Weltkriege, Bundeszentrale für politische Bildung*. Bonn 2011.

Edita Žugelj, KSKJ – Kranjsko slovenska katoliška jednota, *Združenje Slovenska izseljenška matica*, http://www.rodnagruha.si/slovenska_drustva/2015080511343896/. Dostopno 16. 1. 2016.

Časopisni viri

Amerikanski Slovenec

Glasilo K.S.K jednote

Glasilo slovenske narodne podporne jednote

New York Times

Slovenec

Slovenski gospodar

The Independet

- Pod zaščito Združenih držav, *Amerikanski Slovenec*, 29. 8. 1913, str. 1.
- »Zveza slovenskih katoličanov v Ameriki«, *Amerikanski Slovenec*, 21. 8. 1914, str. 1.
- Parnik »Lusitania« Nemci pogreznili, *Amerikanski Slovenec*, 11. 5. 1915, str. 1.
- Amerikanski Slovenec*, 25. 5. 1915.
- Amerikanski Slovenec*, 31. 12. 1915.
- V prvi bitki padlo štirideset Američanov, *Amerikanski Slovenec*, 23. 6. 1916, str. 1.
- Glasilo K.S.K. jednote*, 28. 4. 1915.
- Glasilo K.S.K. jednote*, 6. 10. 1915.
- Glasilo K.S.K. jednote*, 27. 10. 1915.
- Glasilo K.S.K. jednote*, 1. 12. 1915.
- Ameriške vesti, *Glasilo slovenske narodne podporne jednote*, 29. 8. 1913, str. 1.
- Austria to Blame, Says Prof. Pupin, *New York Times*, 29. 6. 1914.
- Heir to Austria's Throne is Slain with his Wife by a Bosnian Youth to Avenge Seizure of his Country, *New York Times*, 29. 6. 1914.
- Exchanged dying words, *New York Times*, 30. 6. 1914.
- Martial law in Sarajevo, *New York Times*, 30. 6. 1914.
- See Serb plot in royal murders, *New York Times*, 30. 6. 1914.
- Tragedy Russia's Fault, says Sigray, *New York Times*, 30. 6. 1914.
- Anti-Servian riot frightens Vienna, *New York Times*, 1. 7. 1914.
- Konflikt med Mehiko in Severonemškimi združenimi državami, *Slovenec*, 15. 4. 1914, str. 4.
- Ultimat ameriških združenih držav Mehiki, *Slovenec*, 14. 4. 1914, str. 4.
- Poostritev mehikanske krize, *Slovenec*, 15. 4. 1914, str. 4.
- Spomini na cesarja Maksimiljana, *Slovenec*, 16. 4. 1914, str. 3.
- Spor zedinjenih držav z Mehiko, *Slovenec*, 16. 4. 1914, str. 2.
- Zveza slovenskih katoličanov v Ameriki, *Slovenec*, 24. 10. 1914, str. 1.
- Na morju, *Slovenec*, 20. 8. 1915, str. 4.
- Nemčija proglasila morje okoli Anglije in Irske z angleškim kanalom za bojišče, *Slovenec*, 5. 2. 1916, str. 2.
- Villa napadel mesto Columbus, *Slovenec*, 10. 3. 1916, str. 2.
- Govor Bethmann-Hollwega, *Slovenski gospodar*, 1. 3. 1917, str. 3.
- Wilson zahteva obširnih pooblastil, *Slovenski gospodar*, 1. 3. 1917, str. 4.
- Serbs and Austria, *The Independet*, 13. 7. 1914, str. 67–68.

Digitalizirano arhivsko gradivo

Germany's Appeal to Americans, avgust 1914, Michael Duffy, a multimedia history of world war one, <http://www.firstworldwar.com/source/germanappealtoamericans.htm>, 7. 7. 2015.

The Zimmermann Telegram, Alexander, Mary and Marilyn Childress: »The Zimmerman Telegram.« *Social Education* 45, 4 (April 1981), str. 266, The U.S. National Archives and Records Administration, <http://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann/>, 26. 7. 2015.

Woodrow Wilson, *Adress to a Joint Session of Congress on Mexican Affairs*, 27. avgust 1913, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65371>, 25. 6. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on the Tampico Incident*, 20. april 1914, Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65376>, 27. 6. 2015.

Woodrow Wilson, *Adress at the Brooklyn Navy Yard*, 11. maj 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65377>, 25. 6. 2015.

Woodrow Wilson, *Adress at Independence Hall: »The Meaning of Liberty«*, 4. julij 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65381>, 25. 5. 2015.

Woodrow Wilson, *Executive Order 12012 – For the Relief, Protection and Transportation Home of Americans in Europe at the Outbreak of the European War of 1914*, 5. avgust 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=75365>, 26. 5. 2015.

Woodrow Wilson, *Message on Neutrality*, 19. avgust 1914, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65382>, 14. 5. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on German Violations of International Law*, 19. april 1916, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65390>, 12. 7. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to the Senate of the United States: »A World League for Peace«*, 22. januar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65396>, 25. 5. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress on the Severance of Diplomatic Relations with Germany*, 3. februar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65397>, 26. 7. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress: Request for Authority*, 26. februar 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65398>, 26. 7. 2015.

Woodrow Wilson, *Address to a Joint Session of Congress Requesting a Declaration of War Against Germany*, 2. april 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American

Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=65366>, 26. 7. 2015.

Woodrow Wilson, *Proclamation 1364 – Declaring That a State of War Exists Between the United States and Germany*, 6. april 1917, Gerhard Peters and John T. Wolley, The American Presidency Project, University of California, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=598>, 28. 7. 2015.

THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE GREAT WAR I. HISTORY OF THE USA BETWEEN 1914 AND 1917

Summary

After the assassination in Sarajevo and the outbreak of the World War I, the United States decided on 6th August 1914 not to go to war but to remain neutral. The most important figure in American foreign policy at that time was President Woodrow Wilson. The latter became president in 1913. From the very beginning of his presidency Wilson had to make important foreign policy decisions. The first foreign policy issue was on the border between the United States in Mexico, where a civil war raged. Difficult relations between these countries in 1914 led to a military intervention by the Americans in Mexico. This conflict ended in 1917, shortly before the American entry into the World War I. Although the United States stayed neutral when the Great War began, the American population immediately felt the effects of the war. With target propaganda the belligerent European countries tried to influence the public opinion of the Americans in the United States. The United States as an economic superpower were an important economic factor for the European countries. But because of the English naval blockade only the Entente was in a position to trade with the United States. This blockade caused the beginning of the German submarine war, in which American citizens were also killed. From February 1915, the German army command declared the waters around England as a war zone. On May 7th 1915, it came to the first major test of the German-American relations when a German submarine sank the British ship *Lusitania*. 128 Americans died in this attack. Through diplomatic negotiations, a declaration of war of Americans against Germans could be prevented. Although German submarines repeatedly sank ships with American citizens on them, the US remained neutral until April 1917. During this time, Wilson had made efforts to peacefully end the war. Unfortunately, these efforts of the American President were ignored by the European powers. Only after the Germans declared an unrestricted submarine war in February 1917, the US decided to go to war on the side of the Entente. On April 6th 1917 Wilson signed the declaration of war against Germany. During the American neutrality Slovenian emigrants in the United States began to think about the future organization of their former homeland or about the establishment of the Yugoslav state. For this purpose the so-called Slovenian League was established. This organization participated at the conference of all Yugoslav emigrants in the USA, which was organized on March 10th 1915 in Chicago. One of the main conclusions of this conference was the declaration of Slovenian, Croats, and Serbs being one nation. However, due to lack of unity regarding this conclusion the Slovenian League was disintegrated. The re-establishment of Yugoslav idea among Slovene migrants had occurred only after the US entry into the war.

DIE VEREINIGTEN STAATEN VON AMERIKA UND DER GROSSE KRIEG I. DIE GESCHICHTE DER USA IN DEN JAHREN 1914 BIS 1917

Zusammenfassung

Nach dem Attentat von Sarajevo und dem Ausbruch des Ersten Weltkrieges entschieden sich die USA am 6. August 1914 in den Krieg nicht einzugreifen und neutral zu bleiben. Die wichtigste Figur der amerikanischen Außenpolitik in jener Zeit war der Präsident Woodrow Wilson. Letzterer wurde Präsident im Jahre 1913. Wilson musste von Anfang seiner Präsidentschaft an wichtige außenpolitische Entscheidungen treffen. Das erste außenpolitische Problem lag an der Schwelle der USA in Mexico, wo ein Bürgerkrieg wütete. Die schwierigen Beziehungen zwischen diesen Ländern führte im Jahre 1914 zu einer militärischen Intervention der Amerikaner in Mexico. Dieser Konflikt endete erst im Jahre 1917, kurz vor dem amerikanischen Eintritt in den Ersten Weltkrieg. Obwohl die USA als der Große Krieg ausbrach neutral blieben, spürte die amerikanische Bevölkerung die Auswirkungen des Krieges sofort. Mit gezielter Propaganda versuchten die sich bekämpfenden europäischen Länder in den USA die öffentliche Meinung der Amerikaner entscheidend zu beeinflussen. Die USA als wirtschaftliche Supermacht waren ein wichtiger ökonomischer Faktor für die europäischen Länder. Aber durch die englische Seeblockade konnte mit dem USA nur die Entente handeln. Diese Blockade verursachte den Beginn des Deutschen U-Bootkrieges in dem auch amerikanische Staatsbürger starben. Ab Februar 1915 erklärte das deutsche Kriegskommando die Gewässer um England zum Kriegsgebiet. Zu der ersten großen Bewährungsprobe der deutsch-amerikanischen Beziehungen kam es dann am 7. Mai 1915, als ein deutsches U-Boot das Britische Schiff *Lusitania* versank. Dabei starben 128 Amerikaner. Durch diplomatische Verhandlungen konnte ein Kriegseintritt der Amerikaner gegen die Deutschen verhindert werden. Obwohl immer wieder Deutsche U-Boote Schiffe versanken auf denen auch Amerikaner waren, blieben die USA bis April 1917 neutral. In dieser Zeit hat sich Wilson für eine friedliche Beendigung des Krieges bemüht. Leider blieben diese Bemühungen des amerikanischen Präsident bei den europäischen Mächten ungehört. Erst nach dem Deutsche ab Februar 1917 mit einem uneingeschränkten U-Bootkrieg begannen, entschied sich die amerikanische Regierung an der Seite der Entente in den Krieg zu ziehen. Am 6. April 1917 unterzeichnete Wilson die Kriegserklärung an Deutschland. Während der amerikanischen Neutralität begannen slowenische Auswanderer in den Vereinigten Staaten über die künftige Gestaltung ihrer ehemaligen Heimat beziehungsweise über die Errichtung eines jugoslawischen Staates nachzudenken. Zu diesem Zweck wurde die Organisation Slowenische Liga gegründet. Die Slowenische Liga nahm am 10. März 1915 in Chicago an einer Sitzung von allen jugoslawischen Emigranten in den Vereinigten Staaten teil. Einer der wichtigsten Beschlüsse dieser Sitzung war die Aussage, dass die Slowenen, Kroaten und Serben ein Volk seien. Weil man sich über diese Aussage nicht einig war, zerbrach in der Folge die Slowenische Liga. Erst nach dem amerikanischen Eintritt in den Ersten Weltkrieg wurde die Jugoslawische Idee bei den slowenischen Migranten wieder erweckt.